

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 800 fr. per jaar

Postchekrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, Antwerpen

HET PROCES VAN SOCRATES

Rede uitgesproken door Mr. Marc HENDERICKX, op de plechtige openingszitting van de Conferentie der Jonge Balie te Kortrijk op zaterdag 5 oktober 1968.

Het ware ondenkbaar het eigenlijke proces Socrates te behandelen zonder vooraf een blik te werpen op de geschiedenis van het Griekenland van de Ve eeuw vóór Christus, omdat juist de talrijke gebeurtenissen uit deze periode werden meegedeeld door Socrates en zij ontegensprekelijk zijn persoon en later zijn proces hebben beïnvloed.

Deze vijfde eeuw, doorgaans de eeuw van Pericles genoemd, juist omdat zij, veertig jaar lang, werd beheerst door diens sterke persoonlijkheid, kan in drie perioden worden ingedeeld :

- 1) de periode van de Perzische oorlogen ;
- 2) de hegemonie van Athene, welke begint na de slag van Salamis in 480 voor Christus — hetzij 10 jaar voor de geboorte van Socrates ;
- 3) de Peloponnesische oorlogen die samen vallen met de periode van verval voor Athene.

In de eerste periode heeft Griekenland zijn eigen wezen en bestaan dienen te verdedigen niet alleen tegen de Perzen in het Oosten, maar ook tegen de Carthagers in het Westen. De inzet van deze strijd is kortweg de beschaving, die zich eeuwen lang heeft verspreid vanaf de Bosphorus en de Dardanellen tot aan de Franse kust.

De koning van Perzië koesterde de hoop zijn rijk, dat zich uitstrekte vanaf de Indus in het Oosten uit te breiden over geheel Hellas, en zelfs tot Sicilië. Alle volkeren die dit rijk bewoonden zouden onderworpen worden aan een unitaire oosterse monarchie, met het gevolg dat de eigen intellektuele en artistieke krachten zouden worden onderdrukt.

Griekenland heeft dit gevaar weten te overwinnen en meteen een nieuw experiment beleefd.

Het heeft noodgedwongen ondervonden dat eendracht macht maakt.

Het heeft een ogenblik zijn individualistisch gerichte politiek van de stadstaat vergeten, door zich te scharen achter een stad wier leiding werd geaccepteerd : Athene.

De stad die weliswaar het grootste werk in de oorlog had opgeknapt, heeft dan ook bij het einde van deze periode een enorm prestige overgehouden.

Prestige waardoor zij gemakkelijk in de daarop-volgen-

de jaren de hegemonie heeft afgedwongen over de andere Griekse staten, die zich gewillig hebben gegroepeerd rond Athene en een soort confederatie hebben gevormd. Het is in die periode dat Socrates werd geboren. Op het ogenblik dat Athene zich gerust kon ontplooiën tot een wereldstad met een belangrijke beschaving, en dat Sparta, haar eeuwige rivaal, zich terugtrekt.

Volgens de cijfers van Ktesicles zou Athene toen ongeveer 430.000 inwoners hebben geteld waarvan niet minder dan 400.000 slaven tegenover een 20.000 burgers en een 10.000 metoiken.

Perikles had te Athene intussen de democratie welke er smeulde, weten in een vorm te gieten, derwijze dat alle burgers in gelijke mate van alle politieke rechten genoten. Professor Alfred Verdross noemde het « Eine Reine Männerdemokratie » omdat natuurlijk uitsluitend de mannen op de volwaardige burgerrechten aanspraak konden maken.

Onder die burgers dan blijft alleen nog een verschil in rijkdom bestaan en, evenredig daarmee, een verschil in verplichtingen vooral van financiële aard tegenover de staat. Voor de rest werd de democratie betracht in haar zuiverste vorm. Alle macht berustte bij het volk, belichaamd door de « Ekklesia ». Zo werden bijvoorbeeld de burgerlijke ambten door het lot toegewezen en de functies die een zekere technische vaardigheid vergden, de militaire, werden door verkiezing toegekend.

De rechtbanken zijn volksrechtbanken, waarin zoveel mogelijk de inmenging van ambtenaren wordt geweerd.

De financiële administratie evenwel behoudt een rudimentair karakter. De schatkist wordt gevoed enerzijds door de « Leitoergien », dit zijn financiële lasten uitzonderlijk opgelegd aan de rijkste burgers, anderzijds door fondsen van minder orthodoxe herkomst, zo bvb. de bijdragen die de Bond van Delos jaarlijks stort. De Bond van Delos is een statenbond, die we zouden kunnen vergelijken met onze huidige « N.A.T.O. », en waarvan een groot aantal Griekse staten deel uitmaken na de Perzische oorlogen en die een jaarlijkse bijdrage storten in ruil voor de militaire bescherming die Athene zou bieden in geval van

gevaar. Hoewel Athene een deel van deze gelden aanwendt voor eigen militaire doeleinden, zoals de uitbreiding van haar vloot, dient toch gezegd dat in feite de « luxe » welke Athene onderscheidt van de andere Griekse steden juist te danken is aan deze gelden van de Bond van Delos, die grotendeels dienden voor de verfraaiing van de stad en haar ontelbare openbare gebouwen, o.m. het Parthenon.

Tegelijkertijd wordt Athene, naast haar militaire en politieke suprematie, door haar intellectuele en artistieke bedrijvigheid voor de komende eeuwen, een leerschool voor Griekenland, en in feite voor gans Europa.

Athene vernieuwt niet alleen de toneelkunst met als grote dramaturgen: Sophocles - Euripides - Aischulos en de ongeëvenaarde blijspeldichter Aristophanes, maar ook op gebied van de wetenschappen beleven wij een gouden eeuw; zo hebben wij in de astronomie Parmenides die de bolvorm van de aarde ontdekte, Philoleus die de aarde uit het centrum van het heelal wegtrok, en haar terug bracht tot de rang van andere planeten die om een centraal vuur wintelen.

Leucippus, die het ontstaan van de sterren toeschreef aan de verbranding bij gloei-hitte en samenballing van materie. Kortom, bijna overal in Griekenland en in haar koloniën bracht de vijfde eeuw bewijzen van vooruitgang in de wetenschap, die merkwaaardig waren in een tijd waar men het vrijwel hoefde te stellen zonder wetenschappelijke instrumenten.

Daarbij aansluitend krijgen wij de zogenaamde natuurfilosofen omdat zij de natuur als centrum nemen van alle denken. Anaxagoras is de topfiguur. Het heelal was volgens hem oorspronkelijk een chaos van verschillende zaden (spermata) waarop een geest (nous) inwerkt.

Deze geest brengt orde in de chaos, door rotatie worden de zaden in vier elementen gesplitst: vuur, lucht, water en aarde. De zon en de sterren zijn gloeiende rotsmassa's. De maan is een gloeiend vast lichaam dat op zijn oppervlakte bergen en ravijnen heeft.

Zij ontvangt haar licht van de zon en is van alle hemellichamen het dichtst bij de aarde: vermoedelijk zijn andere hemellichamen ook bewoond, evenals de aarde, daarop zijn mensen gevormd en andere levende wezens.

U ziet, geachte toehoorders, dat Anaxagoras de Copernicus was van zijn tijd, en ik kan niet nalaten over deze figuur te spreken alleen reeds om het feit dat hij aangeklaagd werd en veroordeeld, evenals later Socrates het zou zijn wegens goddeloosheid omdat hij de zon, welke voor het volk een godheid was, durfde beschrijven als een massa steen en vuur.

Dit alles is nieuw en het zal vruchtdragend blijven tot op onze dagen.

Het is de tijd dat op de Acropolis, toegewijd aan haar beschermgodin Athene, de stad Athene, moet het gezegd, de prachtigste monumenten uit de wereldgeschiedenis bouwt, waarin de regels van de volmaaktheid ongeëvenaard blijven. De beeldhouwer Pheidias brengt een wonderlijke synthese van kracht en sierlijkheid.

Nog nooit in dergelijke korte tijdspanne is de westerse cultuur zo intens gediend geworden.

Spijtig breekt, in de in alle opzichten rijke eeuw, de fatale reactie tegen het preutse Athene los.

Daar waar de suprematie van Athene in de literatuur, de kunst en de wijsbegeerte eeuwen duurde, is het met haar politieke hegemonie heel anders verlopen. De door Athene gepatroneerde Bond van Delos brokkelde geleidelijk af.

Bondgenoten die allicht kwamen in te zien dat de door hen gestorte bijdragen hadden gediend om de schatkist te vullen van de Atheense staat, werden stilaan wrokkig en liepen over naar de andere partij. Deze andere partij was Sparta. Daarbij komt nog dat Athene haar democratische

organisatie soms heeft « opgedrongen » aan de andere steden, en zelfs wanneer dit niet lukte werd « manu militari » ingegrepen en werd een soort tirannie ingevoerd.

Het slot was dat de bondgenoten tot vijanden werden gemaakt. Alle mistevredenheid ging zich concentreren op Athene en stilaan werd de oorlog voorbereid die 27 jaar lang Athene en Sparta in een onverbiddelijke broederstrijd op de slagvelden deed bloeden. Het waren de Peloponnesische oorlogen. Deze oorlogen eindigden met de overwinning van Sparta maar hadden uiteindelijk tot gevolg dat beide Griekse machtszones waren uitgeput en dat bij het verval zich weldra de machteloosheid ging voegen.

Intussen werd in deze woelige periode in de Atheense volksvergadering duchtig gedebatteerd. De toenemende behoefte aan denken en spreken met helderheid en overtuiging nam toe. Dit alles deed de vraag rijzen naar hoger onderwijs: letterkunde, welsprekendheid, filosofie, en vooral staatsbeleid. Aan deze behoefte werd aanvankelijk voldaan door rondtrekkende geleerden die lokalen huurden, daar hun lessen gaven, en van stad tot stad trokken. Sommige van deze mannen noemden zich « Sofistai », « leraren in de wijsheid ». Het grote publiek kon weliswaar een vage afkeer tonen voor deze leraren om volgende redenen: hun onderwijs in logika en rhetorika was duur en bijgevolg kon dit onderwijs slechts gevolgd worden door de gegoeden van deze tijd. Zo kregen deze laatsten een zekere voorsprong op hun medeburgers bij de debatten in de « Ekklesia » en de behandeling van de rechtzaken voor de rechtbanken. Vandaar dan ook dat de doorsnee-Athener de Sophisten niet in zijn hart droeg.

Vermeldenswaard is zeker Protagoras. Op filosofisch gebied ligt zijn betekenis juist hierin dat met hem het subjectieve standpunt zijn intrede doet. Met andere woorden zoals zijn voorgangers stelde hij minder belang in de dingen uit de natuur, dan wel in de gedachte zelf. Verder ingaan op zijn leer zou ons te ver leiden in het kader van deze lezing.

Een punt is echter belangrijk, omdat het ook een licht werpt op het proces van Socrates: te weten: dat juist Protagoras evenals de engelse wijsgeer Locke de gewaardering als enig middel tot kennis aanvaardt en weigert de bovenzintuiglijke werkelijkheid aan te nemen. Dat hij daarenboven de mens als maatstaf van alle dingen bestempelt en van de goden zegt dat hij niet weet of ze bestaan of niet, of hoe ze eruit zien. Hiermee worden de gevestigde religieuze waarheden en de heilige principes aan het wankelen gebracht. De Atheense gemeenschap is daardoor zodanig onthutst, dat ze de filosoof verbant en alle exemplaren van zijn werken dienden ingeleverd.

Socrates werd algemeen door zijn tijdgenoten aangezien als een sofist en volgeling van hun theorieën, al zullen we dit later weerleggen.

Vandaar dat ook de aanklacht van goddeloosheid tegen hem niets nieuws inhoudt.

Na de Peloponnesische oorlogen, in het jaar 404 voor Christus, wordt Athene bestuurd door een groep van 30 mannen, die meeheulden met Sparta en een bewind voerden dat in de geschiedschrijving bekend staat als « de tirannie van de dertig ». Zij voerden een echte terreur. Deze groep Oligarchen stond onder leiding van een zekere Kritias die zelf een leerling was van Socrates.

Alhoewel deze groep slechts 4 maanden lang de gezagsvoering in handen had, is hun bewind de eerste stap naar het einde van het antieke Griekenland.

Vijf jaar later, in 399, kregen wij het proces dat wij hier behandelen en waarin Socrates ter dood werd gebracht. Deze datum dan wordt algemeen aangenomen als het einde van wat wij een tijdperk kunnen noemen.

Wanneer wij nu meer in het bijzonder de persoon Socrates bekijken, en voor ogen hebben dat hij op het ogenblik van zijn proces 70 jaar oud is, dan vinden we bij deze Athener de sporen terug uit de drie hoger vermelde perioden.

Er wordt gezegd dat, van de Peloponnesische oorlogen, hij de krijgsmoed die hem kenmerkt heeft overgehouden.

Van de suprematie van Athene, zijn gehechtheid tot de dood aan de wetten van zijn stad.

Tenslotte van de Peloponnesische oorlog, de bittere ervaring dat de democratie, hoe schoon ook, kan leiden tot ontarding en verval.

* * *

Wat wij nu in feite over de persoon en de figuur van Socrates weten heeft aanleiding gegeven in de loop der eeuwen tot een voortdurende discussie. Vooreerst heeft Socrates zelf niets geschreven en wat wij over hem weten dienen we uit vier bronnen te putten waarvan 3 direkte en 1 indirekte bron.

De drie direkte bronnen: mensen die in de tijd van Socrates hebben geleefd: Aristophanes de blijspeldichter, Plato, en Xenofoon.

De indirekte brons is: Aristoteles.

Deze laatste is trouwens geboren 15 jaar na de dood van Socrates en is dus slechts kunnen voortgaan op wat anderen hem hebben voorgezegd. Trouwens algemeen wordt aanvaard dat reeds met Aristoteles, Socrates in de « geschiedenis » en de filosofie is getreden.

Historisch is deze bron dus van minder waarde.

Bij Aristophanes is de figuur van Socrates amusant te noemen, in zijn toneelstuk « De Wolken », opgevoerd in 423, dit is 24 jaar voor het proces, stelt hij de filosoof voor als een karikatuur van de pedante Sofist, met wie hij ronduit de spot drijft. Het dient hier terloops gezegd dat het heel normaal was ook in het Athene van die tijd, dat de blijspeldichters, wilden zij succes oogsten bij het publiek, zich dikwijls inspireerden op mensen die om politieke of om andere redenen in de kijker liepen en dus een zekere populariteit genoten.

De figuur die Xenofoon ons van Socrates tekent, (Memorabilia), is eerder deze van een saai en vervelende man. De auteur van de « Anabasis » toont ons Socrates als een moralist die nuchter het voor en tegen afweegt, net als een generaal, die zich bezint over de te gebruiken tactiek in een veldslag.

Over Xenofoon heeft « Hegel » in dit verband gezegd dat « wanneer onze wijsgeer door diens lakei niet als held werd voorgesteld, het niet de schuld is van de held maar wel van de lakei ».

Tenslotte hebben we de grote Plato, voor wie Socrates niet alleen de held is, maar ook de eerste figuur, die de weg heeft geopend voor een rechte en zuivere filosofie. Plato bestempelt zijn leermeester bovendien als de rechtvaardigste man van zijn tijd. (Kaloskagatos).

Er zijn ook punten over het leven van Socrates die wij bij meer dan een auteur aantreffen, zodat wij mogen aanvaarden dat deze punten historisch meer met de waarheid overeenstemmen. Zo weten wij dat hij geboren werd te Athene rond het jaar 469, dat zijn vader Sofroniskos beeldhouwer was en zijn moeder Phenarete een vroedvrouw.

Zo weten wij dat hij als Hopliet meegevochten heeft in de Peloponnesische oorlogen en er zich zelfs zeer verdienstelijk heeft gemaakt.

Ook weten wij dat hij trouwde op 45-jarige leeftijd met Xantippe, die later met hem kibbelde omdat hij zijn gezin verwaarloosde. Misschien had ze wel gelijk. Inderdaad Socrates zal niet veel tijd thuis hebben doorgebracht. Daarenboven hield Socrates er naar het schijnt, nog een tweede

vrouw op na. De sterfte onder de mannen leidde immers, door de voortdurende oorlogen, tot een tijdelijke wettiging van de polygamie.

Zijn fysiek was alles behalve aantrekkelijk; een breed gelaat, platte neus en dikke lippen, een ruwe baard en een rond buikje. Daarenboven droeg hij het ganse jaar door hetzelfde gewaad, en liep blootsvoets. Al moest hij een voorbeeld van zelfbeheersing zijn geweest, toch vertelt men over hem dat hij op de talrijke feestmalen waarop hij door de rijken werd uitgenodigd kon drinken als de beste en dit, zonder er duizelig bij te worden.

« Als God de planten - bronnen water te drinken geeft, » zegt Socrates « kunnen zij niet rechtop staan... Maar als ze slechts zoveel drinken als ze prettig vinden, groeien ze recht omhoog en worden sterk en geven overvloedige en mooie vruchten. » (naar Xenofoon).

Socrates moet weinig handenarbeid hebben verricht. Ook zijn wijsgerige theorieën werden door hemzelf nooit neergeschreven. Hij moet ook, zoals het in deze tijd de gewoonte was, nu en dan oog hebben gehad voor charmante jongelingen: hierbij wordt een zekere Charmides vernoemd. Ook Plato stelt ons Socrates en Alcibiades als geliefden voor en beschrijft de filosoof als « jagend achter de schone jongeling ».

Wij weten ook over Socrates, dat, behalve voor de militaire aangelegenheden, hij nooit zijn vaderstad heeft verlaten, en zich ganse dagen ophield in de straten en op de marktplaatsen van zijn stad waar hij het gezelschap zocht van zijn medeburgers met wie hij gesprekken aanknoopte.

Hij peilde de geloofsovertuiging van zijn toehoorders, bestookte hen met vragen, eiste nauwkeurige antwoorden en vaste standpunten. Hij maakte zich tot de schrik voor allen die niet helder konden denken. Dit voeren van gesprekken met anderen, de eigenschap van Socrates, noemt men de socratische dialectiek.

Deze vertoont twee facetten:

1. De « Eironeia »
2. De « Maieutike »

De Eironeia bestaat erin steeds anderen te ondervragen en te doen alsof men zelf niets weet.

De Maieutike kan men best vertalen door « geestelijke verloskunde », en is ontleend aan het beroep van zijn moeder. Zoals een vroedvrouw de vrouwen verlost naar lichaam, zo, door steeds grondiger ondervraging, verlost Socrates zijn gesprekpartners, van hun onklare gedachten.

U ziet meteen dat Socrates voor hen, zoals een auteur hem beschrijft, « een lastige vlieg » moet zijn geweest, te meer dat hij zichzelf beschermde tegen dergelijke kruisverhoren, door zelf te zeggen dat hij niets wist, behalve dan dat de mens feilbaar is.

Om discussies uit te lokken was zijn methode eenvoudig. Hij vroeg bijvoorbeeld de bepaling te geven van een zo ruim mogelijk genomen begrip, bvb. de gerechtigheid. Hij ontleedde deze definitie, gewoonlijk om de onvolledigheid, de innerlijke tegenstrijdigheid of de dwaasheid ervan aan het licht te brengen.

Soms ging hij over tot een algemeen begrip, door een lange reeks van voorbeelden na te gaan.

Aldus ontstond de inductie in de Griekse logika.

Met ironie legde hij de belachelijke consequenties bloot van de definitie die hij wilde ontzenuwen. Achteraf kon men van hem getuigen dat hij de troosteloze woestijnen van de logika, kruidde met een humor die in de geschiedenis der filosofie een vroege dood stierf.

Zijn tegenstanders verweten hem dat hij altijd afbrak maar nooit opbouwde, dat hij ieder antwoord verwierp maar er nooit zelf een gaf. Wanneer hij dergelijke verwijten hoorde, antwoordde hij dat hij slechts vroedvrouw was zoals zijn moeder.

Zo zei hij: « Het verwijt dat mij dikwijls getroffen heeft

dat ik anderen vragen stel en niet over de geest beschik om deze zelf te beantwoorden is heel juist. De reden ervan is dat men mij dwingt om vroedvrouw te zijn maar mij verbiedt zelf te baren.»

In vele opzichten vergeleken zijn medeburgers Socrates met de Sofisten, dan wanneer hij op vele punten van hen verschilde:

1. Hij verachtte de theoretische grootspraak.
2. Hij wenste de moraal te versterken terwijl de Sofisten enkel en alleen pragmatisch waren ingesteld.
3. Hij beweerde niet dat hij iets meer onderwees dan de kunst de ideeën te onderzoeken.
4. Zeer belangrijk: hij weigerde *betaling* voor zijn onderwijs.

Bovendien heeft Socrates nooit onderwijs gegeven aan een vaste groep of aan mensen die door een gemeenschappelijke leer waren verbonden. Neen, hij had de gewoonte reeds 's morgens vroeg naar het marktplaatsplein of andere openbare plaatsen te trekken en daar met eender wie naar hem wilde luisteren, een discussie aan te vatten.

Dit is een van de redenen waarom hij onder zijn volgelingen mensen telde met uiteenlopende strekkingen die later zelf de leiders werden van de meest diverse scholen (platonisme - Stoa-cynisme - Epicurisme en het scepticisme met mensen als Aristippus, Phaedo, Xenofon, Plato, Crito en Alcibiades).

Socrates had daarenboven onder zijn toehoorders en zijn volgelingen een reeks jongere mensen, stammende uit de leidende klassen, die gretig de revolutionaire gevolgtrekkingen aanhoorden van de filosoof, die er niet voor terugschrikte, kritiek uit te brengen op de bestaande democratie.

Het is dwaas, verklaarde hij, magistraten en ambtenaren aan te duiden door het lot, terwijl niemand er zou aan denken de keuze van een loodgieter, een metselaar of een fluitspeler op die manier te bepalen; hoewel de tekortkomingen van dergelijke mensen onschuldiger zijn dan de tekortkomingen van diegenen die onze regering in de war brengen.

Niets kon Athene redden, meende hij, tenzij dan een regering door mannen van kennis en bekwaamheid, en deze kennis en bekwaamheid kunnen niet door het lot worden blootgelegd.

Ondanks zijn kritiek op de Atheense democratie erkennen Socrates toch de voordelen ervan, en waardeerde hij de vrijheden die ze bood. En toch bejegende een hele groep Atheners hem met een geprikkeld wantrouwen. De konventionele democraten aanzagen Socrates als de intellectuele bron van de reactie en besloten hem uit het Atheense leven te verwijderen.

Het proces hing in de lucht.

Wij moeten ons toch de vraag stellen of de houding van Socrates een proces wettigde en vooral een ter dood veroordeling; en dan te bedenken dat dergelijk vonnis werd uitgesproken te Athene, de leerschool van de democratie in de oudheid, de meest beschaafde staat, de meest verrijnde en de meest menselijke. Om dit te begrijpen is het natuurlijk noodzakelijk ons de persoon van Socrates voor te stellen juist zoals zijn tijdgenoten hem hebben gekend.

Wij, in onze 20e eeuw, stellen ons Socrates voor als de promotor van een nieuwe filosofie, waarvan de uitstraling en de invloed op heden nog merkbaar zijn.

Wij zien in hem een martelaar, juist omdat we nu de diepere betekenis van zijn filosofie kunnen vatten.

Zijn tijdgenoten echter waren niet rijp genoeg om hem te begrijpen. Ze stonden zich blind op zijn onderwijsmethode die op zijn minst ongewoon was.

Velen onder hen namen hem niet « au sérieux »; zijn ironie, zijn manier van schertsen was er de oorzaak van

dat men hem zelfs ging beschouwen meer als een clowneske figuur dan wel als een wijsgeer. In dit opzicht hebben de blijspelen van Aristophanes 24 jaar voor het proces — blijspelen die veel bijval genoten onder het Atheens publiek — ongetwijfeld een sterke invloed uitgeoefend. Al beging de schrijver van het stuk « De Wolken » de fundamentele vergissing de wijsgeer theorieën in de mond te leggen, die zeker de zijne niet waren, die hij integendeel bekampte. Bij het grote publiek nochtans vond het inslag.

Daarenboven zijn een paar volgelingen van Socrates en nl. Alcibiades en Kritias « les enfants terribles » geweest der laatste jaren. In 411 vóór Christus, toen de Atheense vloot klaar lag om uit te varen naar Sicilië, de nacht voor de afvaart, grepen de zogenaamde « hiermacopiden » plaats. In die bewuste nacht werden alle beelden van de god Hermes in de stad stukgeslagen: een ongehoorde heilighschennis.

Uit het onderzoek is gebleken dat Alcibiades er de aanstoker van was; iedereen wist nu dat Alcibiades een zeer goede relatie en vriend was van Socrates.

Dat de Atheners Socrates betrokken bij dit gebeuren was duidelijk. Kritias nu, de leider van de 30 tyrannen had pas een viertal jaren voor het proces Athene in een duistere periode van verdrukking gedompeld; periode waarin honderden, en misschien duizenden onschuldige burgers, zonder enige vorm van procedure, alle wegens hun bepaalde politieke gedragslijn, ter dood werden gebracht.

Dat Kritias vroeger de omgang van Socrates zocht kon ook niet worden geloofend.

Achteraf wanneer men terug de rust in Athene hersteld had, en de democratie gerestaureerd was, kon het niet anders dan dat de leiders die aan het bewind waren Socrates graag uit de weg hadden zien geruimd, zulks om het gevaar van een nieuwe revolutie te vermijden. Temeer dat intussen bekend was geworden dat opnieuw slierten jongeren, ook van buiten Athene, zelfs de zonen van de meest begoede families, het gezelschap van de filosoof kwamen opzoeken en dweepten met diens revolutionair klinkende gedachten.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat een zekere Anytos die aktief was geweest bij het onderdrukken van de tyrannie van de dertig, en daardoor de sympathie van het volk genoot, het initiatief nam en de aanstoker werd voor de aanklacht tegen Socrates.

Hoewel Anytos de aanleiding gaf tot de aanklacht, toch was het een zekere Meletos die deze aanklacht schriftelijk vastlegde en bij de Archont Basileus indiende.

De geschiedenis leert ons zeer weinig over Meletos; we weten enkel dat hij nog zeer jong was op dat ogenblik en door Anytos, die een rijke leerhandelaar was, zou zijn omgekocht. Dit tweetal werd bijgestaan door een zekere Lycoon, een tamelijk befaamde redenaar uit die tijd. Samen werkten zij een aanklacht uit die de grootste kansen bood om Socrates te doen veroordelen. Het was een aanklacht wegens « Goddeloosheid » (peri asebeias). Zij moet als volgt hebben geluid:

« Socrates is schuldig omdat hij niet gelooft in de goden van de stad en integendeel nieuwe goden invoert. Hij is schuldig omdat hij daarenboven de jeugd bederft. » De gevraagde straf is de dood.

In parenthesis wens ik hier de gelegenheid te benutten een paar woorden te wijden aan de toen vigerende strafprocedure, zoals wij deze onder andere beschreven vinden bij Aristoteles in zijn werk: « Politeia ». Het Atheense rechtsweten, gebaseerd op de volkssoevereiniteit, wil zoveel mogelijk alle burgers bij de rechtszaken betrekken. Zo is de rechtbank bij uitstek deze van de « Heliasten ». Het is ook voor dit rechtscollege dat Socrates werd ge-

bracht. Ieder burger, 30 jaar oud, heeft het recht hiervan deel uit te maken: op voorwaarde dat hij de volle burgerrechten bezit. Deze rechters dienen slechts een eed af te leggen en te stemmen volgens de wetten van het volk of volgens hun geweten.

Tijdens de vijfde eeuw voor Christus waren er te Athene 6.000 Heliasten. Zij zetelden natuurlijk nooit allen tezamen. Ze werden in tien secties verdeeld, dus van 600 ieder, en aan het hoofd werd een magistraat aangesteld. Telkens echter werd voorzien dat een deel mocht afwezig zijn, zodat het in werkelijkheid voldoende was dat er 500 burgers per sectie opkwamen, plus een voorzitter, hetgeen 501 maakt. Met dit groot aantal rechters per zaak beoogden de Atheners niet alleen het volk zoveel mogelijk te betrekken bij de procesvoering, maar ook de omkoperij zoveel mogelijk tegen te gaan. Daarbij komt dat de Heliasten, die eerst kosteloos zetelden, later slechts een kleine vergoeding kregen per zitting.

In burgerlijke zaken werd het geding ingeleid door een schriftelijke verklaring van de eisende partij, in strafzaken door een zelfde verklaring uitgaande van de aanklagers. Ieder maal werd de bijstand van twee getuigen voorzien. De schriftelijke aanklacht moest neergelegd bij de bevoegde magistraat die de partijen oproept op een gestelde dag en uur. Daarop begint een instructie: beide partijen moesten bewijsstukken voorleggen, wetteksten, getuigenissen voorbrengen, enz... De magistraat, die de aanklacht liet aanplakken, liet dan ook op zijn beurt de zaak inschrijven op de rol. De zittingen hadden plaats in een zaal ten dele afgesloten voor het publiek: de spreektijd, zowel voor de aanklagers als voor de verdediging, was even lang en wordt bepaald door de zogenaamde klepsydras (dit zijn aarden vazen gevuld met water, dat langs een fijn uitlaatbuisje wegloopt). De aanklagers dienen zelf hun aanklacht voor de rechters te motiveren, evenals de verdediging dient voorgedragen door de betrokken persoon (behalve de vrouwen, de minderjarigen en de slaven, die respectievelijk vervangen worden door hun voogd of meester).

Het is wel toegelaten dat ieder partij haar toespraak laat opmaken door een zogenaamde logograaf, en ze dan van buiten leert; men mag zich ook door getuigen laten bijstaan die door hun welsprekendheid of hun rang meer invloed konden hebben op de rechter.

Men wordt veroordeeld bij gewone meerderheid van stemmen, dus 251 tegen 250. Anderzijds, wanneer de aanklagers geen 1/5 van de stemmen bekomen, betalen ze zelf een boete, die betrekkelijk zwaar kan uitvallen.

Gewoonlijk wordt het proces in twee delen verdeeld, en moeten de rechters twee maal stemmen. De eerste maal over de grond van de zaak (vrijspreek of veroordeling) en de tweede maal over de straftoemeting. Wanneer de aanklagers de straf voorstellen, staat het de beklagde vrij een andere straf aan het oordeel van de rechtbank te onderwerpen.

Socrates was dus vooraf op de hoogte van het proces dat tegen hem zou ingesteld worden, en ook van de straf welke gevorderd werd. Het is ons bekend (uit de Kritoon van Plato), dat vrienden hem aanraadden de vlucht te nemen vooraleer het proces zou beginnen. Dit hadden trouwens voor hem Anaxagoras en Protagoras ook gedaan. Socrates weigerde categoriek op dit voorstel in te gaan. Overigens is het niet uitgesloten dat ook de aanklagers zelf, en vooral Anytos, wanneer zij de klacht bekend hadden gemaakt, hoopten dat Socrates zich zou terugtrekken. Inderdaad, wanneer Socrates veel antipathie had verwekt te Athene, telde hij nog altijd vele en machtige vrienden.

Zelfs de zoon van de hoofdaanklager, Anytos, was een volgeling geweest van de filosoof; deze zoon lag trouwens overhoop met zijn vader, en velen, waaronder gezaghebbende auteurs, zouden later beweren dat het proces tegen

Socrates zou zijn ingegeven door een persoonlijke vete van Anytos tegen de filosoof.

Dit alles om te zeggen dat het proces nog niet op voorhand was gewonnen, zelfs al koos Anytos psychologisch het beste moment om het te voeren. Voor de aanklagers ware het zelfs beter geweest, en de sluwe Anytos moet dit wel hebben ingezien, moest Socrates zijn uitgeweken. Inderdaad, dan zouden ze gemakkelijk het pleit hebben gewonnen. Ze hadden kunnen aanvoeren dat Socrates, door zijn vlucht, schuld bekende. Het succes ware verzekerd geweest en het doel bereikt. Inderdaad, kwam het er vooral op aan een hele reeks mensen uit de nefaste invloedssfeer van de filosoof te houden.

In werkelijkheid verliep het het anders, de verwachtingen van Anytos werden niet ingelost. Socrates bleef. Het proces diende gepleit.

Melitos nam als eerste het woord en ontwikkelde de drie punten van de aanklacht, te weten: het niet geloven aan de godheden van de staat — het invoeren van de nieuwe godheid — en het bederven van de jeugd.

De opgave was niet gemakkelijk, vooral wat de twee eerste punten betreft was het evident dat juridisch moeilijk het bewijs kon geleverd worden van de aantijgingen, waarschijnlijk zal voor het eerste punt Miletos er zich hebben mee vergenoegd Socrates gewoonweg met Anaxagoras, de natuurfilosoof, te vergelijken.

De doorsnee-Athener was de overtuiging toegedaan dat over «de natuur spreken» gelijk stond met Atheïsme, gezien praktisch alle natuurelementen te Athene werden vergoddelijkt.

Voor het tweede punt van de aanklacht, namelijk het invoeren van een nieuwe godheid, ligt het voor de hand dat Melitos zal gezinspeeld hebben op het zogezegde «daimonium» bij Socrates.

Iedereen wist dat de filosoof beweerde te luisteren naar een soort innerlijke stem. Dit «daimonium» werkte volgens Socrates eerder negatief. Het zei niet wat hij moest doen maar het weerhield hem ervan te doen wat hij niet mocht doen. Alles bij elkaar genomen kunnen wij hieraan de naam van «preventief geweten» geven. Daarbij komt nog dat het woordje «daimonium» helemaal klinkt als «daimon» en in het Grieks betekent daimon, goddelijk wezen.

Deze laatste gedachte wijst in de richting van het monotheïsme, wat eveneens een gevaar was voor de staatsdienst.

Het belangrijkste argument van de aanklagers en dit waar zij ook het meest op rekenden was het derde punt, het «bederven van de jeugd». Bederv van de jeugd dient natuurlijk niet geïnterpreteerd in de zin die men eufemistisch de «homofilie» zou noemen. In de vijfde eeuw voor Christus schijnt men aan dit verschijnsel niet de draagwijdte toe te kennen van thans.

Deze praktijken werden zoniet toegelaten, dan toch gecond, en dit in alle lagen van de bevolking.

Neen, het «jeugdbederf» moet op een ander vlak gezocht worden. Het gaat hier vooral om de nieuwe theorieën waarmede de jeugd van toen uitpakte. Vermits ze in strijd waren met de traditionele opvattingen werden ze dus als gevaarlijk bestempeld.

Onder dit opzicht heeft de aanklacht de bedoeling gehad Socrates vooral te vergelijken met de Sofisten.

Gans de rede van Melitos zou in feite weinig gelukkig zijn geweest, zodanig zelfs dat Plato (apol. 36 AB) voorhield dat, moesten de rechters onmiddellijk daarna gewonnen hebben, zelfs het kwotum van 105 niet zou zijn bereikt geweest, zodat de aanklagers een boete hadden kunnen oplopen.

Na Melitos trad de ervaren politieker Anytos naar voor en zou bondig en met overtuiging de eigenlijke achtergrond van de aanklacht hebben toegelicht : moest een vrijspraak volgen, zo sprak Anytos, dan zou dit voor de aankomende generatie de ondergang van de democratie en de ruïne van Athene betekenen (Apol. Plato 29 C-36 AB).

Nadat nu ook de derde aanklager Lykoon aan het woord was geweest, zou de rechtbank nog niet volledig overtuigd zijn geweest van de schuld van Socrates.

De kansen op een vrijspraak bleven gaaf; alles zou afhangen van de verdediging.

Dan nam Socrates het woord, opvallend was dat hij zijn rechters niet aansprak met hun titel, maar wel met « Andres Athenaoi » (Atheners) en dat hij vroeg het woord te mogen voeren, niet in de hoogdravende taal die eigen was aan het gerecht, maar in de gewone taal die hij steeds in zijn gesprekken met de mensen, had gebruikt.

Zijn toespraak bestond uit drie delen.

In het eerste deel zal Socrates de drie punten van de aanklacht hebben weerlegd. Na zich eerst te hebben verdedigd tegen de zogezegde anonieme aanklagers die lange tijd de publieke opinie negatief hadden beïnvloed, had hij het vooral tegen de toneelstukken van Aristophanes, die de aanleiding waren van al dit gepraat over de filosoof.

Socrates legde hierbij uit waarom zoveel laster tegen hem werd aangebracht. Het ligt, zegde hij, in het feit dat het orakel van Delphi destijds had verklaard dat niemand wijzer was dan hijzelf. Omdat Socrates nu geloofde dat het orakel zich in de uitspraak vergiste, is hij mensen beginnen te ondervragen om uit te maken of zij niet verstandiger waren dan hij.

Eerst ondervroeg hij een politicus die hij als de wijste beschouwde; daarna een tweede, tenslotte kwam hij tot de conclusie dat hij meer wist dan zij.

Hij zette zijn onderzoek verder en ondervond bij de dichters en ambachtslui hetzelfde. Allen meenden zij meer te weten dan wat zij in feite wisten. Sommige jongeren zei Socrates, hebben hem geholpen tijdens zijn onderzoek naar de waarheid — hierom, zei hij, wordt hij nu aangeklaagd wegens jeugdbederf.

Daarna stelde Socrates zich tegen Melitos. Deze zegt hij, heeft niet de minste bevoegdheid in zake jeugd en opvoeding.

Indien, ik een jongeling zou hebben bedorven dan was het onbewust, geeft Socrates toe, en is deze handeling dan niet strafbaar. Daarenboven houdt ook de aanklacht in, dat ik een atheïst ben, dat houdt geen steek, Melitos geeft zelf toe dat ik wel geloof aan zekere goden vermits ik geloof in de Daimonen, die zonen zijn van God en dus eveneens zelf goden zijn. Indien ik tenslotte zal veroordeeld worden zal het zijn op grond van de laster die tegen mij is verspreid. Nochtans, zegt Socrates, iemand die goed handelt, moet niet opzien naar de gevolgen van zijn daden. — Hij moet de plicht boven het leven stellen.

De Atheners, zo vervolgt hij, zullen een groter verlies hebben aan mij dan ikzelf, want weinig mensen zijn in staat zich in te zetten voor een zaak die geen winst oplevert.

Wanneer Socrates tenslotte met het weerleggen van de aanklacht klaar was, moet hij zelf de indruk hebben gehad, dat zijn zaak verloren was (aanvang tweede deel - platonische Apologie), en dat hij op de zenuwen gewerkt had van zijn rechters, hij had hen zelfs niet de minste eerbied betoond.

Wanneer na de eerste deliberatie, Socrates schuldig bevonden werd, met 281 stemmen voor en 220 tegen, was

de filosoof als eerste verwonderd slechts veroordeeld te zijn met zulk een kleine meerderheid van stemmen. Hij mocht nu, naar attisch recht, pleiten over de straffoetmeting.

Hij wist dat tegen hem de doodstraf werd gevorderd, maar dat hij de mogelijkheid had een compensatiestraf voor te stellen.

Het is evident en alle gezaghebbende historici zijn het er mee eens, dat, moest Socrates op dit ogenblik de verbanning hebben aangevraagd, zeker de grote meerderheid van de rechters het met deze maatregel eens zou geweest zijn. In dit deel van zijn pleidooi gaf Socrates door zijn houding nog meer aanstoot dan voorheen... hij durfde voorstellen dat men hem zijn leven lang, en dit gezien hij toch 70 jaar oud was, op staatskosten onderdak zou geven en onderhouden, zoniet, dat men hem zou veroordelen tot het betalen van een kleine geldboete van 1 Mina, ten ware, zegt hij spottend verder, dat mijn vrienden mij wat hoger zouden aanslaan en zelf zouden instaan voor de betaling van een boete van 30 Mina.

Na dit gehoord te hebben moeten de rechters zo geprikkeld zijn geweest dat Socrates met hen voluit de spot dreef, dat het niemand meer verwonderde dat ditmaal met grote meerderheid van stemmen de filosoof tot de giftbeker werd veroordeeld. (Heinrich Maier noemde dit deel van de Socrates-rede « Eine Provokation der Todesstrafe ».)

Na de uitspraak richt Socrates zich dan nog een laatste maal tot zijn rechters, hij zegt : « De dood schijnt mij geen kwaad te zijn. Mijn Daimon heeft er mij immers niet van weerhouden tijdens de debatten te zeggen wat ik gezegd heb. De dood is voor mij ofwel de vernietiging van het leven, ofwel de aanvang van een beter leven. In beide gevallen is de dood een goed. En Socrates besluit : alleen de godheid weet of mijn lot beter of slechter is dan dit van mijn rechters.

Hij werd naar de gevangenis weggeleid waar hij nog 30 dagen moest wachten op zijn terechtstelling.

Zijn vrienden kwamen hem veelvuldig bezoeken en de gesprekken die werden gevoerd werden later door Plato op wonderlijke wijze weergegeven, in zijn Kritoon en in zijn Phaidoon.

Het proces heeft veel stof doen opwaaien en zowel Plato als Xenofon hebben zich afgevraagd hoe het mogelijk is geweest dat Socrates zo gehandeld had en dat hij de doodstraf verkoos boven de gewone verbanning. Volgens hen is er maar een uitleg : Socrates was zodanig vergroeid met zijn geboorte- en vaderstad, dat het zijn uniek werkterrein was geworden en dat een vraag tot verbanning gewoonweg een verloochening zou zijn geweest van zijn levensopgave : namelijk het beter maken van zijn medeburgers.

Moderne Sokraticiërs daarentegen houden voor dat Socrates verkoos een soort martelaarsdood te sterven in dienst van zijn leer, omdat hij het gevoel zou hebben gehad dat juist daardoor meer kans bestond dat er iets van hem voor het nageslacht zou overblijven.

Indien hij deze mening was toegedaan, heeft hij gelijk gehad, want het is evident dat de ontzaglijke roem welke hem in de loop van de eeuwen is te beurt gevallen, het gevolg is geweest van het proces en de afloop ervan.

Het Griekenland van de vijfde eeuw telde figuren zoals Anaxagoras, Protagoras, Perikles, Plato, Aristoteles, en andere die allen hebben bijgedragen tot het vestigen van onze huidige beschaving. Geen enkel echter heeft de vermaardheid van de veelzijdige Socrates geëvenaard.

Rede van Mr. Joris DECLERCK, Stafhouder der Balie van Kortrijk.

Bij de plechtige opening van het vorig gerechtelijk jaar waren de Conferentie en de Balie van Kortrijk gestart onder een slecht gesternte, vermits de Voorzitter van het Verbond Stafhouder De Gryse een beenbreuk opliep ten gevolge van een val van zijn paard en de redenaar, Mr. Robert Tiberghien het slachtoffer was van een auto-accident en tal van gebroken ribben had. Goddank zijn zij thans terug in ons midden. Mocht de Balie van Kortrijk verder gespaard blijven van lichamelijke schade. Thans stellen we vast dat de Balie van Kortrijk haar rangen aangevuld ziet met jonge krachten, vol jeugdige dynamisme en mochten we ons verheugen in een niet geringe aangroei.

Acht jonge Dr. in de Rechten op de 26 hebben bij de openingsplechtigheid van het Hof van Beroep op 2 september 11. hun eed afgelegd en zijn de Balie van Kortrijk komen vervoegen, zodat we thans 96 advocaten tellen.

Het moet wel goed zijn in Kortrijk, «ubi bene, ibi patria» en inderdaad, hoe verheugend en eervol is het niet voor een stafhouder te mogen horen van eminente magistraten, dat Kortrijk een vooraanstaande Balie is, dat de advocaten flink op hun dossiers werken, (rari nantes niet te na gesproken) dat hun pleidooien stijlvol zijn, dat er zich praktisch geen incidenten voordoen tussen de advocaten, i.a.w. dat het is zoals het moet.

Aan de basis hiervan, geachte vergadering, ligt de geest van werkzaamheid, eigen aan dit drukke arrondissement, gelegen langsheen de Leie, en het is dan ook begrijpelijk dat de calibrage van de Leie van 350 T. dient opgevoerd te worden tot 1300 Ton, om al deze activiteiten te verwerken.

Maar ook dient hier onderlijnd te worden die geest van confraterniteit en verdienstelijke onafhankelijkheidszin van de advocaten der Balie van Kortrijk, die samen, alle verhoudingen in acht nemende de wil hebben hun weg te maken, hun gezin te doen floreren en aldus deze schakel in de gemeenschap in ere te houden.

Traditiegetrouw, wordt onder de advocaten en voornamelijk — laat ons zeggen praktisch uitsluitend, — wordt onder de jongeren een advocaat uitgekozen, die de eer en het voorrecht zal hebben, en tevens de last en de inspanning zal dragen, om bij de plechtige opening van de Conferentie van de Jonge Balie van Kortrijk, een voordracht te houden over een onderwerp dat hij naar vrije keuze zal behandelen.

Mr. Marc Henderickx, zoon van de Heer Vrederechter Henderickx, die pas verleden jaar zijn stageperiode afsloot, viel deze opdracht te beurt en hij koos Socrates als onderwerp.

Mr. Henderickx, laat mij toe vooraleer de kritiek van uw voordracht aan te snijden, U in naam van de Balie van Kortrijk oprecht te feliciteren en U hulde te brengen, omdat U de moed en de wil samengebracht hebt om zoveel documentatie te verwerven, samen te bundelen, te compileren en te ventileren, om er een geheel van te maken; omdat u dit alles hebt weten naar voor te brengen in een vlotte zinsbouw en een aangename stijl; omdat U Socrates hebt gesteld in zijn tijd van de Perzische oorlogen, de hegemonie van Athene, het misbruik van Athene in de Statenbond van Delos, die ten slotte aanleiding gaf tot verdeeldheid en twist en fataal uitliep met de Peloponnesische oorlogen, waarna de Romeinse overheersing aanbrak.

Het zal voor U, Mr. Henderickx, een blijvende aange-name herinnering zijn, dat U bij het begin van uw advocatenloopbaan, een openingsrede hebt gehouden voor dit eminent gezelschap.

Allen zullen U waarderen voor uw moed, uw inspanning en uw durf en dit kan slechts ten goede komen aan uw toekomst.

En nu, geachte vergadering, Socrates.

Kritiek op de inhoud van de voordracht kan ik niet uitbrengen, omdat Socrates in dit historisch gebeuren van Athene juist werd gesitueerd en daarin de eigen persoonlijkheid van Socrates werd toegelicht.

Wel is het mij mogelijk andere facetten van Socrates naar voor te brengen en te onderstrepen. Hiervoor loont het de moeite de lectuur te hernemen van het pleidooi dat Socrates uitsprak voor zijn rechters, 501 Atheners, maar dat naderhand werd geschreven door zijn vriend en leerling, Plato, in zijn Apologie van Socrates.

Naar mijn mening, is dit pleidooi, een monument qua taal en logica, maar een monster qua effect op de uitslag van het proces.

Socrates, die uitging van de kerngedachte «gnôthi seauton», Ken U zelf, kwam na zoveel nadenken en ondervragen tot de conclusie dat hij niets wist en dat zij die dachten iets te weten nog dwazer waren dan hij zelf, waardoor hij de verstandigste werd omdat hij wist niets te weten...

Met deze dwanggedachte in zijn geest stond hij voor zijn rechters, en alleen dit thema ontwikkelde hij in zijn pleidooi.

Mr. Hendrickx beschreef voor U het effect hiervan:

— Zijn rechters waren geen rechters, maar Atheners, door het lot aangeduid. Het was met hen spotten wanneer hij hen aansprak met, O Andres Athênaioi ttz. onkundigen in het recht

— Hij ontleedde de menselijke gedragingen en kwam tot de conclusie dat de Atheners, en dus zijn rechters, schijnheiligen waren.

— Socrates verdedigde zich niet op de qualificatie van de dagvaarding, nl.: ongeloof tegenover de godheden van Athene; het invoeren van een nieuwe godheid; het bederf van de jeugd, maar integendeel insinueerde hij voortdurend het ongeloof van de Atheners en spotte met hen omdat de machthebbers en dus ook de rechters geen vat hadden op de jeugd, terwijl hij, Socrates, behoorde tot de «nouvelle vague» van zijn tijd en de jeugd aan zijn lippen hing.

Nadat Socrates reeds principieel veroordeeld was en het hem volgens het Atheens recht, nog toegelaten was zelf een straf voor te stellen, dan nog kon hij niet nalaten de spot te drijven met zijn rechters. Luister naar Plato over Socrates: «Moest ik geld hebben, dan zou ik een bedrag voorstellen dat ik kan betalen, maar wat wilt U: Ik heb er geen. Tenzij U de geldboete meet aan mijn vermogen en dit beperkt zich tot een mina (een fr.). Dat kan ik U voorstellen. Maar ja, Plato, Crito en Critobules e.a. zijn hier aanwezig en wellicht zou ik dan 30 minas kunnen voorstellen en hiervoor een wissel geven door hen geavaliseerd, zo U dit een voldoende borg schijnt.

— Socrates was een luiaard, maar hij was intelligent. Hij brak af, maar stelde niets in de plaats.

Hij had een cartesisaanse geest en zijn proces bewijst dat hij consequent was in woord en daad, tot de dood toe.

Lees deze wonderbare bladzijden in Phaidoon van Plato, wanneer de doodstraf reeds is uitgesproken en de laatste ogenblikken van Socrates beschreven worden;

Zijn vrienden staan te wenen en te huilen om zijn dood, terwijl Socrates kalm en waardig blijft voor de dood.

Hij neemt de kelk met het gift, doet een heildronk op de godheid en drinkt deze uit in een trek.

Daarna vermaant hij zijn omstaande vrienden, dat zij

waardig dienen te blijven en niet dienen te doen zoals de vrouwen, daar de dood voor hem een religieuze daad is die in stilte dient gesteld te worden.

En terwijl het gift werkt, legt hij zich op zijn rug, eerst worden zijn benen ijzig koud, daarna zijn onderbuik en dan zegt hij aan zijn vriend Crito, «Crito, ik moet nog een haan aan Asklepios, vergeet niet die schuld te betalen». Intussen had het gift zijn hart bereikt en Socrates was niet meer.

Socrates, geachte vergadering, verloor door zijn schuld zijn eigen proces en bekocht dit met de dood.

Ware hij niet ter dood veroordeeld dan zou hij wellicht voor ons onbekend zijn gebleven.

De geschiedenis heeft van hem een martelaar gemaakt, hetgeen dikwijls gepaard gaat met bekendheid en beroemdheid.

* * *

Zeër geachte vergadering,

Om te sluiten, laat mij toe thans in naam van de Raad der Orde en van gans de Balie van Kortrijk mij aan te sluiten bij de woorden van welkom en dank voor uw gewaardeerde en vererende aanwezigheid.

Laat mij tevens toe een kort beeld op te hangen van de tijd waarin Herman Gorter schreef: «Een nieuwe lente en een nieuw geluid». En inderdaad: wij behoren tot de generatie van na de oorlog 40-45, die niet meer te vergelijken is met deze van de vooroorlogse periode.

Veel waarden van vroeger verliezen hun inhoud en zijn zelfs waardeloos geworden voor velen.

De gemeenschap van heden evolueert uiterst snel en de geschiedschrijvers zullen later, in de tijd gezien, spreken van een sociale en economische revolutie.

De vaste waarden van kapitaal aangevuld door arbeid, zijn omgekeerd in arbeid aangevuld door kapitaal. Het eigendomsrecht waarop onze wetgeving is gegrondvest wordt aan banden gelegd, b.v. landpacht, handelshuur, onteigening, belasting, enz.

Nieuwe dimensies in het stauw van de mens zijn in het stadium der verwezenlijking.

Dagelijk lezen we hierover en «the city of tomorrow» staat voor de deur.

Verandering is een voortdurende aanpassing en aanpassing is voortdurende verandering en daarin groeit het recht en het rechtsleven waarin we ons situeren.

Het was dan ook wel nodig dat een gerechtelijke hervorming haar plaats kreeg in deze nieuwe gemeenschap.

Hier in deze zaal, zitten tal van juristen, die daaraan praktisch en met de visie op de toekomst hebben medegelopen. Hen zij hiervoor dank gezegd.

Het blijft onze betrachting goede advocaten te zijn en in de geest van confraterniteit, in samenwerking met de magistratuur, het onze er toe bij te dragen om het recht de plaats te geven die het toekomst in deze nieuwe gemeenschap.

Ik dank U.

Deze beide spreekbeurten werden voorafgegaan door de

**Rede van Mr. Willy LIETAER,
Voorzitter van de Conferentie der Jonge Balie.**

Geachte Vergadering, indien wij een paar overgebleven losse kopijen van de Statuten als authentiek mogen beschouwen — de minuut van de Statuten, indien er ooit één bestaan heeft, is zoek — zou het straks 40 jaar geleden zijn dat de Conferentie van de Jonge Balie te Kortrijk van stapel liep. En toch wil deze Openingsvergadering niet het feest van de Herdenking zijn, omdat de weemoed om hetgeen voorbij is overstemd wordt door een bruisende en op de toekomst gerichte vitaliteit. Zelden of nooit was de aantrekkingskracht van de Kortrijkse Balie zo groot vermits niet minder dan 6 stagiaires op één avond onder haar charmes zijn bezweken.

Mijnheer de Stafhouder, indien het waar is dat de jeugd niet een kwestie is van jaren, maar enkel verband houdt met het klimaat van het hart, is het duidelijk dat U nog tot de Jonge Balie behoort. U kent de Uwen en de Uwen kennen U zo goed, dat het bijna kunstmatig aandoet wanneer wij U met de afstand-scheppende titel «Mijnheer de Stafhouder» aanspreken. Maar U is ook een wijs man, hoewel Uwe wijsheid niet deze wil zijn van de boeken, en U het gezond verstand boven het andere verkiest. Maar voor alles zijt U een hartelijk man. Het oude recht zit U dwars en het ergert U wanneer de eisen van de rechtzekerheid het halen op deze van de rechtvaardigheid. Ook wanneer U langs de betere kant staat, zijt U tot praten en toegeven bereid, omdat het streven naar een menselijke oplossing voor elk geschil bij U niet uit tactische overwegingen spruit, en evenmin de late vrucht is van een afgestompte strijd lust, maar teruggaat tot een levenshouding die de mildheid centraal stelt.

Mijnheer de Minister, de nakende inwerkingtreding van het Gerechtelijk Wetboek vervult ons allen met hoop en vrees. U weet best dat de modernisering van ons procesrecht niet automatisch uit de nieuwe teksten zal voort-

vloeien, doch ook op een aangepaste infrastructuur moet worden gegrondvest. Dat U het contact zoekt met de praktizijnen van het Recht, sterkt ons in de hoop dat wij U in deze omschakelingsperiode, als onze ombudsman mogen aanzien.

Mijnheer de Eerste Voorzitter, de nieuwe en hoge functies die U waarneemt confronteren U met tal van onvermoede problemen, waarvan de oplossing wellicht dringender is dan het bijwonen van openingsvergaderingen en recepties. Daarom alleen reeds vereert het ons dat U niet gearzeld hebt onze uitnodiging te aanvaarden. De bescheidenheid en de eenvoud die U sieren, hebben niet kunnen beletten dat ieder van ons die het voorrecht had voor U te pleiten, vrij vlug heeft mogen ervaren welk een fijnzinnig magistraat U zijt.

Mijnheer de Procureur-Generaal, de dagelijkse praktijk van het strafrecht, vermocht niet Uwe uitgesproken voorliefde voor het burgerlijk recht in al zijn vertakkingen te onderdrukken. Uw werkkraft wordt enkel geëvenaard door Uw levendige bekommernis de nederlandse rechtskultuur tot volwaardige ontplooiing te helpen brengen. Dat U er prijs op stelt een traditionele gast te zijn op onze Openingsvergadering is ons een reden tot trots.

Mijnheer de Stafhouder De Gryse, het is het Verbond van Belgische Advokaten niet kunnen ontgaan dat wij de heimelijke hoop koesterden dat het zijn past-president zou afvaardigen op onze Openingsvergadering. Wij houden van het Verbond zoals U het zag, of had willen zien: dynamisch, pragmatisch en efficiënt. Zowat het evenbeeld van de Nederlandse Orde der Advokaten en van Uzelf. U had een droom, maar nauwelijks de middelen om er een programma van te maken. En toch leeft Uw geest voort in het Verbond. Want op het laatste Congres te Leuven hebben wij kunnen vaststellen dat de vroegere triumphalistische stijl had plaats gemaakt voor nuchtere zakelijkheid.

Mijnheer de Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg, Mijnheer de Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel, Mijnheer de Procureur des Konings, Mijnheer de Referendaris, Heren Magistraten, in zijn «Boek van Joachim van Babylon» legt Marnix Gysen Joachim volgende woorden in de mond: «Herhaaldelijk verviel rechter Nabu nog in allerlei spitsvondigheden, maar gaandeweg week hij meer en meer af van het recht, en kwam hij er toe de wereld en de mensen bijna menselijk te bespreken». Wij hebben meer geluk dan Joachim. En het verheugt ons dat de activiteiten van de Conferentie, de gelegenheid bij uitstek zijn, om de menselijke contacten tussen Balie en Magistratuur te bevorderen. U zijt allen bijzonder welkom.

Mijnheer de Arrondissements-Commissaris, U is ereadvokaat aan een bevriende Balie en dus een vriend van onze vrienden. U zijt welkom in ons midden.

Mijnheer de Burgemeester, Midden Uwe talrijke andere verplichtingen hebt U de tijd gevonden om ook op onze Openingsvergadering aanwezig te zijn. Wij danken U voor deze attentie.

Waarde Confraters van de Zusterconferenties, Waarde Confrater, Mter. Bornet van het «Journal des Tribunaux», Steeds ruimer en steeds hechter zijn de vriendschapsbanden die wij smeden. Van Antwerpen tot Verviers zijt U gekomen, alleen maar om in ons midden te zijn. Weest overtuigd dat wij Uwe talrijke aanwezigheid als een wezenlijke bijdrage tot het welslagen van onze Openingsvergadering beschouwen.

Mon cher Confrère, Me. Denise Francq, de l'Union des Jeunes Avocats du Barreau de Lille, Mes Confrères des Conférences Belges, ne m'en voudront pas si je tiens à

exprimer la joie intense que nous ressentons tous en renouant avec une tradition trop longtemps interrompue. Tant il est vrai qu'il y aura plus de joie au ciel pour un pêcheur que se convertit que pour 99 justes. Que l'Union des Jeunes Avocats de votre Barreau vous ait élue comme Président, témoigne de son bon goût et rend hommage à vos talents et à votre charme à la fois.

Waarde Confraters, dit is Uw Hoogdag. Steeds talrijker neemt U aan het leven van de Jonge Balie deel. Bijzonder prettig is het voor het Bestuur van de Conferentie te worden gestuwd door zoveel geestdrift.

Heren Griffiers en leden van de Griffies en het Parket, veel wederzijds begrip en soepelheid zullen nodig zijn om de gerechtelijke hervorming te laten gedijen. Ik groet U allen zeer.

Volgende genodigden lieten zich verontschuldigen: de Heer Staatsminister Robert Gillon, Mr. René Victor, de Heer Stafhouder Delvoye, de Heren Rechters Casier en Goot, de Heer Consulaire rechter Goethals, de Heer Substituut Deneckere, de Heren Voorzitters van de Conferenties van Namen en Mechelen en Mrs. Albert Declerck en Leopold Gillon.

Mijn waarde Confrater Mter. Marc Henderickx, dienstvaardig en korrekt, minzaam als Uw vader en zwierig als Uw patroon, kostte het U geen moeite om snel opgenomen te worden tot volwaardig Confrater aan onze Balie. Niet helemaal toevallig wellicht verkoos U ons te spreken over het proces van de man, die de bestendige contestatie op de agora bracht en zijn vrijmoedige kritiek op het establishment met de dood moest bekopen.

U hebt het woord.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 2 februari 1967.

Eerste Voorzitter: M. Bayot.

Raadsheer-verslaggever: Baron Richard.

Procureur-generaal: M. Hayoit de Termicourt.

Advocaten: Mrs. Dassesse en Van Hecke.

Arbeidsongevallen. — Ongeval op de weg van het werk.

1. Verbliff. — Begrip. — Meid. — Nachtverbliff bij werkgever. — Eigen verbliff voor vrije uren.
2. Aan de weg onafschiedelijk verbonden risico. — Hulp aan wie in groot gevaar verkeert. — Wettelijke verplichting. — Uit een auto stappen die aan gevaar voor ongeval blootstaat.

1. Uit de aanhoudende wil van verweerster, loontrekende meid, bepaalde uren in het gemeubileerd appartement door te brengen waar zij haar woonplaats had behouden, niettegenstaande het bestaan van een verbliff op de plaats waar zij haar werk verrichtte, heeft de rechter wettelijk kunnen afleiden dat dit appartement het karakter had van een verbliff in de zin van art. 1 van het wetsbesluit van 13 december 1945; de omstandigheid dat zij er wegens de arbeidsprestaties niet kon vernachten, verandert het voornemen van verweerster niet om in dit appartement een woning te behouden.

2. De hulp, geboden aan iemand die in groot gevaar verkeert, is niet alleen een morele plicht van menselijke solidariteit, maar een wettelijke verplichting, waarvan de niet-naleving als misdrijf strafbaar wordt

gesteld in de bij de wet van 6 januari 1961 omschreven voorwaarden; aldus is het risico opgelopen door de arbeider die, terwijl hij op de normale weg van het werk reed, verplicht was hulp te bieden of te verschaffen aan iemand die in groot gevaar verkeerde, een aan die weg onafschiedelijk verbonden risico.

De vaststelling dat verweerster niet in de op de weg stilstaande auto kon blijven, zonder zich bloot te stellen aan het dreigend risico van een ernstig gevaar voor haar fysieke integriteit, verantwoordt wettelijk de beslissing waarbij verklaard wordt dat haar niet mag verweten worden dat zij, in de algemene opwinding, de rijweg heeft willen oversteken om een andere reden dan om hulp te bieden aan de slachtoffers.

Union de Paris t./ Vanweerde.

Gelet op het bestreden vonnis, op 10 november 1965 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Hoei;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1315 van het Burgerlijk Wetboek, 1 (inzonderheid lid 1 en 2), 4 van de besluitwet van 13 december 1945 betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit ongevallen die zich op de weg naar of van het werk voordoen, verlengd bij de wet van 10 juli 1951, 1, 2, 3 van de wetten betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit arbeidsongevallen, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 28 september 1931, gewijzigd wat artikel 2 betreft bij de wet van 10 juli 1951, en 97 van de Grondwet,

doordat na te hebben vastgesteld, zowel op eigen gronden als op die van de eerste rechter welke het overneemt: 1) dat verweerster te Vieuxville bij haar werkgever werkte, waar zij vernachtte, en die haar de woensdag- en de zondagnamiddag vrijaf gaf; 2) dat hoewel zij stappen had ondernomen om haar woonplaats te veranderen van Luik naar Vieuxville, zij nog steeds haar woonplaats te Luik, aan de Sainte Croixstraat, had; 3) dat deze woonplaats te Luik gemeubileerd was en het gebeurde dat zij er naartoe ging «vooral daar zij een minnaar had die met haar bij dezelfde werkgever werkte»; 4) dat uit een attest van haar werkgever bleek dat zij twee halve dagen verlof had om naar Luik terug te keren; 5) dat een getuigschrift van de politie van Luik dit attest bevestigde door te verklaren dat verweerster op de datum van de feiten werkelijk aan de Sainte Croixstraat verbleef, en na te hebben gesteld «dat de verblijfplaats de plaats is waar, op een gegeven ogenblik, een persoon verblijft en voortvloeit uit een feitelijk verband tussen deze persoon en een bepaalde plaats», het bestreden vonnis beslist «hier te staan voor een geval van meer dan één verblijfplaats» of, zoals de beroepen beslissing het had gedaan, «dat verweerster gewis bij haar werkgever vernachtte, maar dat zij niettemin te Luik over een werkelijke verblijfplaats aan de Sainte Croixstraat beschikte» en aan verweerster het recht toekent zich door eiseres voor de gevolgen van het ongeval te doen vergoeden overeenkomstig de gecoördineerde wetten betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit arbeidsongevallen, op grond dat «het ongeval de zondagnamiddag op de baan Vieuxville - Luik is gebeurd toen verweerster zich naar die stad begaf in de door haar minnaar bestuurde auto» en «dat het volkomen normaal was dat dit onwettig koppel zijn zondagverlof niet doorbrengt op de plaats van het werk en zich gaat afzonderen in het nog gemeubileerd appartement dat de getroffene te Luik bezat en dat het karakter verenigt van verblijfplaats en van woonplaats van rechtswege», waaruit volgt «dat het ongeval op de normale weg van het werk is gebeurd»,

terwijl, in de beperkende uitlegging die het van het gemeen recht afwijkend karakter van de besluitwet van 13 december 1945 oplegt en gelet op het door de wetgever nagestreefd sociaal doel, het «verblijf» van de arbeider dat als vertrek- of eindpunt dient voor de weg die de wet beschouwt als de weg naar of van het werk, niet noodzakelijk elke plaats is waar de arbeider zelfs werkelijk en zelfs periodiek verblijft, maar bovendien met het voornemen op die plaats, althans tijdelijk, zijn woning te vestigen, dit wil zeggen er een plaats van te maken waar hij niet enkel af en toe of geregeld naartoe gaat voor persoonlijke aangelegenheden, maar de plaats van huisvesting voor hemzelf en zijn familie, de plaats waar hij uitrust en slaapt, en terwijl de soevereine vaststellingen van de rechter derhalve niet wettelijk de benaming «verblijf» die hij heeft gegeven aan het nog gemeubileerd appartement dat verweerster te Luik bezat en waar ze, op het ogenblik van het ongeval, naartoe ging om zich met haar minnaar tijdens haar zondagnamiddagverlof af te zonderen, verantwoorden, derhalve zijn beslissing dat dit ongeval zich op de weg van het werk had voorgedaan (schending van de artikelen 1 van de besluitwet van 13 december 1945 en 97 van de Grondwet), dat verweerster er het bewijs van had geleverd (schending van artikel 1315 van het Burgerlijk Wetboek) en dat eiseres gehouden was het te vergoeden overeenkomstig de organieke wetten inzake arbeidsongevallen (schending van alle in het middel aangeduide bepa-

lingen met uitzondering van artikel 1315 van het Burgerlijk Wetboek):

Overwegende dat blijkens de vaststellingen van het vonnis het ongeval waardoor verweerster, die loontrekkende meid is, werd getroffen, zich heeft voorgedaan terwijl zij zich op een zondagnamiddag begaf van de plaats waar zij haar werk verricht, dit is de woonplaats van haar werkgever, waar zij verbleef, naar de woonplaats die ze te Luik had behouden om er van tijd tot tijd haar vrije uren te kunnen doorbrengen;

Overwegende dat uit de aanhoudende wil van verweerster, bepaalde vrije uren, in het gemeubileerd appartement door te brengen waar zij haar woonplaats had behouden, niettegenstaande het bestaan van een verblijf op de plaats waar zij haar werk verrichtte, de rechter wettelijk heeft kunnen afleiden dat dit appartement het karakter had van een verblijf in de zin van het in het middel vermeld artikel 1 van de besluitwet van 13 december 1945; dat de omstandigheid er wegens de arbeidsprestaties niet te kunnen vernachten, het voornemen van verweerster niet verandert om in dit appartement een woning te behouden;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1315 van het Burgerlijk Wetboek, 1, inzonderheid lid 2 en 4, 2 van de besluitwet van 13 december 1945 betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit ongevallen die zich op de weg naar of van het werk voordoen, verlengd bij de wet van 10 juli 1951, 1, 2 en 3 van de wetten betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit arbeidsongevallen, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 28 september 1931, en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis, dat als vaststaand aanneemt dat verweerster toen zij van Vieuxville, plaats waar zij haar werk verrichtte, naar Luik, haar verblijf, reed in de door haar bijzit bestuurde auto en tegenover een ernstige aanrijding kwam te staan waarin andere voertuigen waren betrokken, uit de auto was gestapt evenals haar metgezel en, bij het oversteken van de baan, door het voertuig van de opgeroepene in tussenkomst, Gerard, was gekwetst geworden, beslist dat dit ongeval te wijten was aan een risico onafscheidelijk verbonden aan de weg die gacht wordt de weg van het werk te zijn en dat eiseres, arbeidsongevallenverzekeraar van de werkgever van de getroffene, derhalve gehouden was aan verweerster de vergoedingen die bij de wet betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit arbeidsongevallen bepaald zijn te betalen, op grond «dat daar de bestuurder was gestopt om hulp te bieden aan de slachtoffers, gedaagde in hoger beroep (thans verweerster) niet mag worden verweten dat ze uit de auto gestapt is om hetzelfde te doen of om enige andere beweegredenen; dat het integendeel blijkt dat zij een ernstig risico zou hebben genomen door in de auto te blijven die stilstond op de baan waar hij nog kon worden aangereden... (en) de getroffene evenmin mag worden verweten dat zij, in de algemene opwinding, de rijbaan heeft willen oversteken, zelfs als deze verplaatsing af te raden was,

terwijl, *eerste onderdeel*, de arbeider die, op de weg naar of van het werk, hulp biedt aan de slachtoffers van een ongeval waarin derden betrokken zijn, een daad verricht die buiten het risico valt dat onafscheidelijk verbonden is aan de normale weg, daar het de uitvoering is van een morele plicht van menselijke solidariteit die op alle mensen in alle omstandigheden rust en het vonnis verklaart dat verweerster niet mag worden verweten, ten aanzien van haar aanspraak op vergoeding door eiseres voor de gevolgen van het onge-

val dat haar is overkomen door de daad van de opgeroepene in tussenkomst, dat zij uit de auto is gestapt «om hulp te bieden aan de slachtoffers» en zodoende de in het middel aangeduide bepalingen van de besluitwet van 13 december 1945 en van het koninklijk besluit van 28 september 1931, tot regeling van de vergoeding voor de ongevallen op de weg naar of van het werk, evenals artikel 97 van de Grondwet heeft geschonden,

tweede onderdeel, het aan de normale weg onafscheidelijk verbonden risico, ieder risico is dat enig verband houdt met de noodzakelijkheid, waarin de arbeider zich bevindt, om zich te verplaatsen ten einde zich naar de hierboven bedoelde plaatsen te begeven en ervan terug te keren (artikel 2 van de besluitwet van 13 december 1945) en dat de getroffene moet bewijzen dat het ongeval aan een zodanig risico te wijten is (artikel 1, lid 4, van de voormelde besluitwet), zodat het vonnis, dat verklaart dat verweerster niet mag worden verweten, ten aanzien van haar aanspraak op vergoeding door eiseres, dat zij uit de auto is gestapt om hulp te bieden aan de slachtoffers «of om enige andere beweegreden», het wettelijk begrip van het aan de weg onafscheidelijk verbonden risico heeft miskend (schending van artikel 2 van de besluitwet van 13 december 1945) en de regel van de bewijslast heeft geschonden dat het op de weg overkomen ongeval aan een dergelijk risico te wijten is (schending van de artikelen 1, lid 4, van de besluitwet van 13 december 1945 en 1315 B.W.),

derde onderdeel, het niet te onderscheiden valt of, volgens de rechter, het gevaar voor aanrijding of de algemene opwinding de redenen zijn van de beslissing dat het door verweerster gelopen risico van verplettering op de baan onafscheidelijk verbonden was aan de normale weg die zij afligde van de plaats waar zij haar werk verrichtte naar haar verblijfplaats, zodra de rechter als regel stelt dat het evenzo zou zijn als de getroffene zich aan dit risico had blootgesteld door uit de auto te stappen om hulp te bieden aan de slachtoffers of om enige andere beweegreden, en deze dubbelzinnigheid alle toezicht op de wettelijkheid van de bestreden beslissing belet (schending van artikel 97 van de Grondwet);

Overwegende dat, na erop te hebben gewezen dat verweerster en de heer Gérard, thans opgeroepen in tussenkomst, toen ze per auto reden op de normale weg van de plaats van het werk van verweerster naar haar verblijfplaats «voor een ernstige kettingaanrijding zijn komen te staan» tussen zeven auto's met lijken en gewonden op de baan, het vonnis vaststelt dat verweerster die stuurde, gestopt is om hulp te bieden aan de slachtoffers en dat verweerster een ernstig risico zou hebben genomen door in de auto te blijven die stilstond op de baan waar hij nog door andere voertuigen kon worden aangereden die, zoals hun voertuig, opdaagden; dat het beslist dat aldus eiseres niet mag worden verweten dat zij uit de auto is gestapt, hetzij om te handelen zoals de heer Gérard, hetzij om, in de algemene opwinding, de rijbaan om een andere beweegreden over te steken;

Overwegende, enerzijds, dat de hulp geboden aan iemand die in groot gevaar verkeert, niet alleen een morele plicht van menselijke solidariteit, maar een wettelijke verplichting is, waarvan de niet-naleving als misdrijf strafbaar wordt gesteld in de bij de wet van 6 januari 1961 omschreven voorwaarden; dat aldus het door de arbeider opgelopen risico dat, terwijl hij op de normale weg naar of van het werk reed, verplicht

was hulp te bieden of te verschaffen aan iemand die in groot gevaar verkeerde, een aan die weg onafscheidelijk verbonden risico is;

Overwegende, anderzijds, dat de vaststelling dat verweerster niet in de op de baan stilstaande auto kon blijven, zonder zich bloot te stellen aan het dreigend risico van een ernstig gevaar voor haar fysische integriteit, wettelijk het beschikkend gedeelte verantwoordt, waarbij verklaard wordt dat haar evenmin mag worden verweten dat zij, in de algemene opwinding, de rijbaan heeft willen oversteken om een andere reden dan om hulp te bieden aan de slachtoffers;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

En overwegende dat het verwerpen van de voorziening alle belang ontnemt aan de door verweerster gedane oproeping in tussenkomst van de partij Gérard, tot gemeenverklaring van het arrest;

Om deze redenen :

Verwerpt de voorziening;
Veroordeelt eiseres in de kosten.

NOOT : 1. Een inwonende dienstbode kan twee verblijven hebben : gedurende de week bij haar werkgever, op zon- en feestdagen bij haar ouders; door zich op een zondag te begeven van de plaats bij haar werkgever, waar zij haar werk verrichtte, naar haar verblijf bij haar ouders in een andere plaats, bevond zij zich op de weg van het werk in de zin van de wet (Cass. 9 maart 1956, R.W. 1956-1957, 1199; zie ook het bevestigde vonnis van Rb. Tongeren, 23 december 1954, R.W. 1954-1955, 1429).

2. Met het vorenstaande arrest vergelijkte men :

a) Cass. 8 juni 1956, R.W. 1956-1957, 1885 : een arbeider die klanten moest bezoeken en koopwaren afleveren, was omgekomen toen hij in een huis dat op zijn weg lag, maar waar hij niet moest zijn, hulp bracht aan personen in levensgevaar. Het bestreden vonnis dat het bestaan van een arbeidsongeval erkend had, werd vernietigd daar het in algemene bewoordingen beslist had dat de morele verplichting hulp te bieden aan elke persoon die in de onmiddellijke omgeving van de arbeider in gevaar verkeert, behoort tot de uitvoering «in billijkheid en te goeder trouw» van de arbeidsovereenkomst, zonder dat het nodig is na te gaan of een element eigen aan die overeenkomst of aan de uitvoeringsvoorwaarden ervan aan de arbeider, in die hoedanigheid persoonlijk de plicht oplegt hulp te verlenen. Zie ook de noot F.D. bij dit arrest in Pas. 1956, I, 1078, noot die het probleem onderzoekt in het geval waarin de arbeider hulp biedt op de weg van het werk.

b) Cass. 8 september 1961, R.W. 1961-1962, 1337 : de rechter die vaststelt dat een schipper, ter uitvoering van zijn arbeidscontract aan boord van het schip wonend met zijn familie die hem bij zijn werk helpt, omgekomen is toen hij, bij het manoeuvreren van zijn schip, in het water moest springen om zijn kind te redden, releveert aldus dat de gebeurtenis die het kind in gevaar bracht een risico is dat geschapen werd door de uitvoering van het contract; de rechter heeft er wettelijk uit afgeleid dat de dord van de schipper een arbeidsongeval is.

HOF VAN CASSATIE.

1e Kamer. — 3 februari 1967.

Voorzitter: M. Belpaire.
Raadsheer-verslaggever: M. Neven.
Advocaat-generaal: M. Mahaux.

Advocaten: Mrs. Struye, Van Leynseele en Van Ryn.

Arbeidsongevallen.

1. Rechtsvordering tegen aansprakelijke derde. — Betaling van de vergoedingen door het bedrijfshoofd. — Indeplaatsstelling. — Betaling door de verzekeraar. — Dubbele indeplaatsstelling.

2. Rechtsvordering tegen aansprakelijke derde. — Afstand door verzekeraar. — Geoorloofd. — Afstand door getroffene of door bedrijfshoofd. — Niet tegenstelbaar aan verzekeraar.

1. De rechtsvordering tegen de aansprakelijke derde die van rechtswege aan de door een arbeidsongeval getroffene of zijn rechtverkrijgenden behoort, kan ook krachtens art. 19 lid 8 arbeidsongevallenwet in hun plaats worden ingesteld door het bedrijfshoofd dat hun de bij de wet bedoelde vergoedingen betaald heeft.

Indien het bedrijfshoofd een verzekeringsovereenkomst tegen de risico's van arbeidsongevallen heeft gesloten, behoort het de verzekeraar, die de wettelijke vergoedingen heeft betaald, de rechtsvordering van de getroffene of van de rechtverkrijgenden tegen de aansprakelijke derde in te stellen, zulks krachtens art. 22 verzekeringswet.

2. Het bedrijfshoofd of de verzekeraar-arbeidsongevallen mag van elk verhaal op alle of bepaalde aansprakelijke derden afzien.

Maar een dergelijke afstand kan enkel uit hun persoonlijke verbintenis blijken.

Dientengevolge kan de verzekeraar-arbeidsongevallen van het hem bij de wet erkende verhaal beroofd worden noch ingevolge de afstand door de getroffene, noch ingevolge de afstand door het bedrijfshoofd, waarmede hij niet zou hebben ingestemd.

N.V. La Paix t./ N.V. Gazelec en Stad Halle.

Gelet op het bestreden arrest, op 26 juni 1964 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schendnig van artt. 9, 14, 19, leden 3, 7, 8 en 9, 21, 22 van de wetten betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit arbeidsongevallen, gecoördineerd bij K.B. van 28 september 1931, 1319, 1320, 1322 van het B.W., van de bewijskracht van het exploit van dagvaarding van 26 en 27 juli 1952 en van het gerechtelijk contract, alsmede van art. 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest, na vastgesteld te hebben dat eiseres verzekeraar-arbeidsongevallen was van de vennootschap «Omnium de constructions électriques et d'appareillage» waarvan de werkmán, Roelandt Robert, het slachtoffer werd van een arbeidsongeval op 13 september 1951, dat de genoemde vennootschap voor rekening van de vennootschap «Gazelec» rechtverkrijgende van de vennootschap «Sobralec», werken uitvoerde aan de elektrische leidingen van de stad Halle, eigenares van het net, volgens bestelbrief van 18 januari 1951 uitgaande van de vennootschap «Sobralec», onderconcessionaris van hetzelfde net, en dat tussen de vennootschappen «Omnium de constructions électriques et d'appareillage» en «Sobralec» een contract bestond waarbij bedongen werd dat de vennootschap «Omnium de constructions électriques et d'appareillage» alleen aansprakelijk is voor de schadelijke gevolgen van de werken, zonder uitzondering noch voorbehoud, jegens de meester van het werk en de derden, en dat zij zich, behalve het geval van kwaadwilligheid, tegen de meester van het werk elk verhaal ontzegt, de vordering door eiseres tegen beide verweersters ingesteld tot terugbetaling van de door haar ingevolge dit arbeidsongeval uitgekeerde forfaitaire vergoedingen onontvankelijk verklaart om de reden dat eiseres, «verkozen hebbende te handelen als gesubrogeerd in de rechten van haar verzekerde op grond van art. 22 van de wet op de verzekeringen en 19, laatste lid, van de wet op de arbeidsongevallen, niet meer rechten kan uitoefenen op deze grond dan haar verzekerde, de vennootschap «Omnium de constructions électriques et d'appareillage», en «dat het hof van beroep thans niet te onderzoeken heeft of appellante (eiseres) zou kunnen handelen tegen de geïntimeerden (de verweersters) als gesubrogeerd in de rechten van Roelandt alleen...», daar dit buiten het gerechtelijk contract valt, de oorzaak en de grondslag van de ingestelde eis zou wijzigen en een nieuwe eis zou uitmaken, en de geïntimeerden zich hiertegen in hun conclusies met recht verzetten»,

terwijl, eerste onderdeel, de rechter op alle middelen en excepties door de partijen in hun conclusies ingeroepen moet antwoorden om zijn beslissing overeenkomstig art. 97 van de Grondwet te motiveren,

terwijl eiseres in haar conclusie voor het hof van beroep staande had gehouden «dat de rechtsvordering tegen de verantwoordelijke derde aan het slachtoffer toebehoort en niet aan het ondernemingshoofd, dat dus in al de rechten van het slachtoffer gesubrogeerd is en dat het haar derhalve toegelaten blijft het verhaal van het slachtoffer uit te oefenen voor de algehele som welke ze uitbetaald heeft» en de rechter deze conclusie niet beantwoordt heeft, zodat hij zijn beslissing over de wijziging van de oorzaak en de grondslag van de ingestelde eis niet wettelijk gemotiveerd heeft,

terwijl, alleszins, de rechter niet bepaald heeft in welke mate en om welke reden de vordering van eiseres verschillend is van de vordering die aan het slachtoffer toebehoort en in hoeverre de vordering van eiseres een nieuwe eis zou uitmaken zo ze als gesubrogeerd in de rechten van het slachtoffer handelende;

tweede onderdeel, de verzekeraar-arbeidsongevallen in al de rechten van het slachtoffer gesubrogeerd is, wanneer hij de forfaitaire vergoedingen uitbetaald heeft, en het ondernemingshoofd tegen de derden de uitoefening van geen andere vordering bezit dan die van het slachtoffer zelf,

terwijl het arrest, na vastgesteld te hebben dat eiseres de forfaitaire vergoedingen aan het slachtoffer uitbetaald had, niet kon beslissen, zonder zich tegen te spreken en bijgevolg art. 97 van de Grondwet te schenden, dat de vordering van eiseres als gesubrogeerd in de rechten van het slachtoffer een nieuwe eis zou uitmaken, daar, mits betaling van de vergoedingen, de verzekeraar-arbeidsongevallen in de rechten van het slachtoffer gesubrogeerd was;

derde onderdeel, alleszins de rechter, door te beslissen dat bij het exploit van dagvaarding van 26 en 27 juli 1952 eiseres niet handelende als gesubrogeerd in de rechten van het slachtoffer van het arbeidsongeval, doch alleen als gesubrogeerd in de rechten van de werkgever, haar

verzekerde, de bewijskracht van dit exploit miskend heeft daar uit de bewoordingen ervan duidelijk blijkt dat eiseres de rechten van het slachtoffer deed gelden;

vierde onderdeel, de rechter, door te beslissen dat eiseres, door de terugbetaling te vorderen van de sommen die zij aan het slachtoffer uitgekeerd had, de vordering die aan het slachtoffer toebehoorde niet uitgeoefend had, doch enkel en alleen de vordering die aan het ondernemingshoofd toebehoorde de artt. 9, 14 en 19 van de wetten betreffende de arbeidsongevallen geschonden heeft daar, volgens deze artt. de vordering tot terugbetaling van de uitgekeerde sommen de vordering is die aan het slachtoffer toebehoort en waarvoor de verzekeraar gesubrogeerd is in de rechten van het slachtoffer:

Wat het tweede, het derde en het vierde onderdeel betreft:

Overwegende dat naar luid van art. 9 van de gecoördineerde wetten betreffende de vergoeding der schade voortspuitende uit arbeidsongevallen, de in de voorafgaande artt. vastgestelde vergoedingen uitsluitend ten laste van het hoofd van de onderneming komen, dat deze echter van deze last ontslagen is, indien hij, tot betaling van de genoemde vergoedingen, een overeenkomst heeft gesloten met een daartoe gemachtigde verzekeringsmaatschappij en in dusdanig geval de verplichtingen van het bedrijfshoofd van rechtswege op de verzekeraar overgaan;

Overwegende dat naar luid van lid 3 van art. 19, van zelfde wetten, onverminderd de rechtsvordering voortvloeiende uit bedoelde wet, de getroffene en de rechtverkrijgenden het recht behouden om tegen de personen, verantwoordelijk voor het ongeval, vergoeding voor de veroorzaakte schade te eisen overeenkomstig de regels van het gemeen recht;

Overwegende derhalve dat die rechtsvordering tegen de aansprakelijke derde van rechtswege aan de getroffene of zijn rechtverkrijgenden behoort, doch dat zij ook, krachtens art. 19, lid 8, in hun plaats kan worden ingesteld door het bedrijfshoofd welk hun de bij de wet bedoelde vergoedingen betaald heeft;

Overwegende dat indien het bedrijfshoofd een verzekeringsovereenkomst tegen de risico's van de arbeidsongevallen heeft gesloten, het de verzekeraar, die de wettelijke vergoedingen heeft betaald, behoort de rechtsvordering van de getroffene of van de rechtverkrijgenden tegen de aansprakelijke derde in te stellen, zulks krachtens art. 22 van de wet van 11 juni 1874 op de verzekeringen;

Overwegende dat daar het bedrijfshoofd, ten deze de vennootschap «Omnium de constructions électriques et d'appareillage», een verzekeringsovereenkomst gesloten had tot betaling van de in geval van arbeidsongeval verschuldigde vergoedingen, de verplichtingen van dit bedrijfshoofd van rechtswege op de verzekeraar, ten deze eiseres, zijn overgegaan; dat derhalve ingevolge deze dubbele indeplaatsstelling de rechtsvordering van de getroffene voortaan toebehoorde aan eiseres die de vergoedingen betaald had;

Overwegende dat de inleidende dagvaarding vermeldt dat eiseres als verzekeraar-arbidsongevallen gesubrogeerd is in de rechten van de vennootschap «Omnium de constructions électriques et d'appareillage» in wier dienst de getroffene werkte;

Overwegende dat het arrest constateert dat eiseres aan de getroffene bepaalde vergoedingen heeft uitbetaald en dat zij haar vordering tot terugbetaling ervan steunt op de bepalingen van art. 22 van de wet van 11 juni 1874 en van art. 19, lid 8, van de gecoördineerde wetten betreffende de vergoeding der schade voortspuitende uit arbeidsongevallen;

Overwegende dat uit de voorgaande beschouwingen blijkt dat het arrest, zonder tegenspraak, zonder miskenning van de bewijskracht van de inleidende dagvaarding en zonder schending van de in het middel aangeduide artt. 9 en 19 van voormelde gecoördineerde wetten betreffende de vergoeding der schade voortspuitende uit arbeidsongevallen;

Overwegende dat uit de voorgaande beschouwingen blijkt dat het arrest, zonder tegenspraak, zonder miskenning van de bewijskracht van de inleidende dagvaarding en zonder schending van de in het middel aangeduide artt. 9 en 19 van voormelde gecoördineerde wetten, niet heeft kunnen beslissen dat eiseres tegen de derde aansprakelijke de rechtsvordering van de getroffene niet uitoefent;

Overwegende dat eerste verweerster vruchteloos de ontvankelijkheid van het derde en van het vierde onderdeel van het middel betwist, daar de grief welke in het derde onderdeel wordt voorgesteld in nauw verband staat met de grief waarvan sprake in het vierde onderdeel, hetwelk de wetsbepalingen preciseert waarop deze laatste grief doelt;

Overwegende dat het tweede, het derde en het vierde onderdeel van het middel gegrond zijn;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artt. 9, lid 2, 14, lid 1, 19, meer bepaald voorlaatste lid, 21 van de wetten betreffende de vergoeding der schade voortspuitende uit arbeidsongevallen, gecoördineerd bij K.B. van 28 september 1931, 1121, 1165 van het B.W. en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest, na vastgesteld te hebben dat de vennootschap «Omnium de constructions électriques et d'appareillage», die door eiseres verzekerd was, geldig afgezien had van het instellen van alle mogelijke eisen tot schadevergoeding spruitende uit de uitvoering van de haar toevertrouwde onderneming, en dat dienvolgens de vennootschap «Omnium de constructions électriques et d'appareillage» geen geding meer kon instellen op grond van het laatste lid van voormeld art. 19, beslist dat eiseres, op grond van dit art. 19, niet meer rechten kon uitoefenen tegen de derde aansprakelijke dan haar verzekerde «Omnium de constructions électriques et d'appareillage» en dat bijgevolg de vordering door eiseres ingesteld tot terugbetaling van de door haar aan het slachtoffer uitgekeerde sommen ontvankelijk is,

terwijl, *eerste onderdeel*, daar de ingestelde vordering niets anders is dan de vordering die aan het slachtoffer toebehoorde en de wet op de arbeidsongevallen, volgens haar art. 21, van openbare orde is, het slachtoffer niet wettelijk aan zijn forfaitair recht op vergoeding kan verzaken, en het trouwens ten deze vaststaat dat het slachtoffer dit recht niet verzaakt had, en eiseres, indien zij als verzekeraar-arbidsongevallen haar recht op terugbetaling van de uitgekeerde vergoedingen kon verzaken, dit ten deze niet verzaakt heeft,

en terwijl de verzaking door de verzekerde, het ondernemingshoofd, aan zijn eigen recht een verhaal uit te oefenen als gesubrogeerd in de rechten van het slachtoffer tegen de derde verantwoordelijke, enkel en alleen op zijn eigen verplichting kon toegepast worden, en deze verzaking geen invloed kon hebben op het recht noch van het slachtoffer noch van eiseres, die bijgevolg, als verzekeraar, de vordering welke aan het slachtoffer toebehoorde voort kon uitoefenen, en bovendien, volgens art. 1165 van het B.W., de verzaking door de vennootschap «Omnium de constructions électriques et d'appareillage» geen nadeel kon toebrengen aan eiseres,

tweede onderdeel, het arrest de conclusie van eiseres niet beantwoordt heeft, waarbij deze staande hield «dat de niet-tegenstelbaarheid aan eiseres van verzakingen

door het ondernemingshoofd toegestemd uit het verzekeringscontract zelf voortspuit, dat het beding houdende verzaking aan elk verhaal door de vennootschap « Omnium de constructions électriques et d'appareillage », in het voordeel van de eerste verweerster, dus tegen eiseres niet kan ingeroepen worden, dat de vennootschap « Sobralec » er trouwens volkomen bewust van was toen ze in fine van haar brief van 18 januari 1951 aanstipte dat de ondernemer haar de verzekeringspolis moest voorleggen met aktegeving van de verzaking aan elk verhaal vanwege zijn verzekeraar, dat zulke verzaking vanwege eiseres nooit gebeurde daar ze nooit hierover werd aangesproken, dat de eerste rechter ten onrechte de gevolgen van deze eindclausule heeft afgewezen »,

terwijl de gerechtelijke beslissingen, om volgens art. 97 van de Grondwet wettelijk gemotiveerd te zijn, al de door de partijen in regelmatig neergelegde conclusies ingeroepen middelen en excepties moeten beantwoorden :

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende, gewis, dat het bedrijfshoofd of de verzekeraar-arbeidsongevallen van elk verhaal op alle of bepaalde aansprakelijke derden mogen afzien, doch dat een dergelijke afstand enkel uit hun persoonlijke verbintenis kan blijken ;

Overwegende, dienvolgens, dat de verzekeraar-arbeidsongevallen van het hem bij de wet erkende verhaal kan beroofd worden noch ingevolge de afstand door de getroffene, noch ingevolge de afstand door het bedrijfshoofd, waarmede hij niet zou hebben ingestemd ;

Overwegende dat, wijl het arrest op geen afstand wijst waarmede eiseres zou hebben ingestemd, het, op grond van de door de rechter gegeven redenen, de rechtsvordering van eiseres niet wettelijk onontvankelijk kon verklaren ;

Dat dit onderdeel van het middel gegrond is ;

Om deze redenen,

Vernietigt het bestreden arrest ;

Beveelt dat melding van dit arrest op de kant van de vernietigde beslissing zal gemaakt worden ;

Veroordeelt de verweersters in de kosten ;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Gent.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

9e Kamer. — 11 mei 1967.

Voorzitter : M. Maréchal.

Rechters : M.M. Liard en Ceulemans.

Advocaat-generaal : M. Cerckel.

Advocaten : Mrs. Roland en Boonen.

Bevoegdheid en aanleg. — Binnenvaartcognossement. — Jurisdictionclause.

Wanneer in een binnenvaartcognossement overeengekomen is dat de clausules ervan bindend zijn voor iedereen die bij het vervoer betrokken is, met inbegrip van de verlader en de ontvanger, en verder de bevoegdheid van de rechtbank te Mannheim bedongen is, roept de eigenaar van het schip die door de ontvanger wordt aangesproken tot vergoeding van een tekort, met recht de onbevoegdheid ratione loci van de rechtbank te Antwerpen in, zonder dat hij moet bewijzen dat de bevoegdheidsclausule in zijn voordeel werd bedongen of

dat hij er belang bij heeft het geding door de rechtbank te Mannheim te horen beslechten.

Daaraan wordt geen afbreuk gedaan door het feit dat de ontvanger ook betaling van de kosten van een te Antwerpen verricht bewarend beslag vraagt, noch door het feit dat in een compromis van averij-grosse vermeld is dat de dispache te Antwerpen zal worden opgemaakt.

La Fédérale en Becopotasse t./ N.V. Flumar.

Gezien, in eensluidende uitgifte, het vonnis gewezen op 21 december 1964 door de rechtbank van koophandel te Antwerpen, waarvan geen betekening wordt voorgelegd en waartegen op 23 augustus 1965 een naar vorm en tijd regelmatig beroep werd ingesteld ;

Aangezien, waar de eerste rechter zich « ratione loci » onbevoegd heeft verklaard om uitspraak te doen over de vorderingen van appellanten tegen geïntimeerde, het beroep ontvankelijk is, welke ook de hoegrootheid weze van de grond der vordering waarover geen beslissing getroffen werd ;

Aangezien geen verplichting bestond voor appellanten tevens beroep aan te tekenen tegen de andere oorspronkelijke verweerster, de vennootschap van Duits recht « Rhénus Gesellschaft für Schifffahrt, Spedition und Lagerei M.B.H. », daar, in strijd met het betoog van geïntimeerde, het geschil niet ondeelbaar is, vermits de afzonderlijke beslissingen op de vordering tegen geïntimeerde en op de eis tegen tegen gezegde Duitse maatschappij gelijktijdig zouden kunnen uitgevoerd, welke deze beslissingen elk op zichzelf ook zouden zijn ;

Aangezien « Belcopotasse » te Luik ontvangen moest, volgens cognossement van 21 december 1962, 322 ton losse « kalidungesalz 40 % », verladen te Hanau/Main aan boord van het schip « Moselle », toebehorend aan « Flumar », terwijl « Rhénus » als rederij optrad ;

Aangezien het geding tot schadevergoeding strekt voor een tekort van 82 ton bij aflevering ;

Aangezien de eerste rechter zich « ratione loci » onbevoegd heeft verklaard op grond van par. 28 van het cognossement, waarbij de bevoegdheid der rechtbank te Mannheim bedongen werd, behoudens het aan de rederij alléén toegekend recht zich, naargelang de omstandigheden, tot een andere rechtbank te wenden ;

Aangezien, waar luidens par. 1 van het cognossement de clausules ervan bindend zijn voor iedereen die bij het vervoer tussenkomt, inbegrepen de verlader en de ontvanger alsook diegene welke rechten uit de bevrachting put en waar nergens af te leiden valt dat par. 28 daarvan zou uitgesloten zijn, de eerste rechter met reden beslist heeft dat geïntimeerde zich tegenover appellanten op bovenvermelde jurisdictionclause mocht beroepen ;

Aangezien geïntimeerde daartoe niet moet bewijzen dat deze clausule in haar voordeel bedongen werd en evenmin dat zij er al dan niet een bepaald belang bij heeft het geding door de rechtbank te Mannheim te horen beslechten ;

Aangezien, om gegronde redenen die het Hof beaamt en die op geen doeltreffende wijze door appellanten weerlegd worden, het aangevochten vonnis beslist heeft dat geïntimeerde geenszins de bevoegdheid van de Belgische rechtbanken heeft aanvaard en aan de andere kant vastgesteld heeft dat uit de enige omstandigheid dat bij huidige eis ook om veroordeling van geïntimeerde wordt verzocht tot de kosten van het bewarend beslag, de bevoegdheid der rechtbank te Antwerpen niet kon worden afgeleid ;

Aangezien het feit dat het compromis van averij-grosse, ondertekend door « Belcopotasse » op vraag van de N.V. « Agence Maritime Antverpia » vermeldt dat « de dispache te Antwerpen zal worden opgemaakt » niet bewijst dat partijen ook overeengekomen waren, bij afwijking van de

jurisdictionclause van het cognossement, onderhavig geschil, dat toen nog niet ontstaan was, aan het oordeel van de rechtbank te Antwerpen te onderwerpen;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935,
Gehoord, in openbare zitting, het advies van de Heer
Advocaat-Generaal Cerckel,
Alle andere, meer omvattende of strijdige besluiten
verwerpend,

Ontvangt het beroep doch verklaart het ongegrond;

Rechtdoende binnen de perken ervan;

Bevestigt het aangevochten vonnis;

Veroordeelt appelanten tot de kosten in beroep.

HOF VAN BEROEP TE GENT

6e Kamer. — 3 mei 1967.

Voorzitter: M. Soenens.

Raadsheren: M.M. Lefèbvre en De Brauwere.

Advocaat-generaal: M. Ely.

Advocaat: Mr. Ancot (Brugge).

Aanplakbiljetten. — Uitvoeringsbesluit van een opgeheven koninklijk besluit. — Zonder voorwerp. — Nieuw koninklijk besluit dat voor de bepaling van de landschappen en toeristische verkeerswegen naar het vroegere uitvoeringsbesluit verwijst. — Geldigheid.

Inzake reglementering van het aanplakken en reclame maken waren de koninklijke besluiten van 5 september 1957 en 8 januari 1958 zonder voorwerp geworden sedert het K.B. van 14 december 1959 het K.B. van 20 december 1956 waarvan ze de uitvoeringsbesluiten waren, had afgeschaft. Ze zijn echter opnieuw van kracht geworden, daar het K.B. van 6 mei 1960 daarin uitdrukkelijk voorzien heeft.

Hermia.

Overwegende dat de beroepen regelmatig zijn naar vorm en tijd;

Overwegende dat door het onderzoek en bij de behandeling der zaak vóór het hof gebleken is dat de beklaagde sedert 25-8-1965 tot 25-5-1966 inbreuk pleegde op art. 1 en 3 van het K.B. dd. 14-12-1959, gewijzigd door de K.B. dd. 25-11-1960, 28-6-1963 en 27-2-1964, op art. 1 van het K.B. dd. 6-5-1960, op het K.B. dd. 5-12-1957, art. 1 en bijlage en op het K.B. dd. 8-1-1958; om te Bredene langs de Driftweg en ter hoogte van de Zeelaan verschillende reclamepanelen te hebben gehandhaafd zonder vergunning;

Overwegende dat de beklaagde immers in kennis werd gesteld per aangetekend schrijven dat de vergunning hem op 15-4-1965 gegeven, vanaf 28-8-1965 ingetrokken werd, vergunning die gegeven was geweest om reclamepanelen te plaatsen langs de Driftweg te Bredene;

Overwegende dat de beklaagde nooit gevolg gaf aan voormeld verbod;

Overwegende dat de eerste rechter terecht oordeelde, om redenen die het hof overneemt, dat de K.B. dd. 5-12-1957 en 8-1-1958, die zonder voorwerp geworden waren sedert het K.B. dd. 14-12-1959, dit van 20-12-1956, waarvan ze de uitvoeringsbesluiten waren, afgeschaft had, opnieuw van kracht geworden waren sedert het K.B. dd. 6-5-1960 dit uitdrukkelijk voorzag (Verbr. 5-4-1965, in

zake Hermia; Beroep Brussel 7-12-1963 in zake Hermia; zie ook Verbr. 24-1-1966, Pas. 1966-I-664);

Overwegende dat al de hierboven vermelde K.B. regelmatig in het Staatsblad verschenen;

Overwegende dat de aan de beklaagde opgelegde straf ontoereikend is en dient verzwaaard; overwegende dat de beklaagde immers een aanhoudende neiging vertoont tot wetsovertreding;

Overwegende dat de litigieuze reclamepanelen door de beklaagde of door de personen die voor de plaatsing en het behoud ervan verantwoordelijk zijn, moeten verwijderd worden;

Om deze redenen:

Het Hof,

rechtdoende op tegenspraak;

Gelet op de wetsbepalingen in het beroepen vonnis aangehaald, en gelet op het artikel 24 der wet van 15 juni 1935 en het artikel 211 van het wetboek van strafverordening en het artikel 140 der wet van 18-6-1869 gewijzigd bij artikel 2 der wet van 4-9-1891, al deze wetsbepalingen door de heer voorzitter ter terechtzitting van heden aangeduid;

Ontvangt de beroepen en erop wijzende;

Bevestigt het bestreden vonnis met deze wijzigingen, met éénparige stemmen beslist, dat de aan de beklaagde opgelegde geldboete gebracht wordt op duizend frank, verhoogd met 190 opdecimen, zijnde aldus twintig duizend frank en de vervangende gevangenisstraf op drie maanden, en dat de beklaagde gehouden is de litigieuze reclamepanelen te verwijderen, hij of de personen die voor de plaatsing en het behoud ervan verantwoordelijk zijn;

Veroordeelt de beklaagde tot de kosten van beroep gevallen aan de zijde van het openbaar ministerie.

NOOT. — Het cassatieberoep tegen vorenstaand arrest werd verworpen bij arrest van het Hof van Cassatie van 22 januari 1968. Zie in dezelfde zaak het eveneens in dit nummer opgenomen vonnis van de Correctionele Rechtbank te Brugge van 5 december 1966.

CORRECTIONELE RECHTBANK TE BRUGGE

5e Kamer. — 5 december 1966.

Voorzitter: M. Claeys.

Openbaar ministerie: M. DHont.

Advocaat: Mr. Ancot.

Aanplakbiljetten. — Uitvoeringsbesluit van een opgeheven koninklijk besluit. — Nieuw koninklijk besluit dat voor de bepaling van landschappen en toeristische verkeerswegen naar het vroegere uitvoeringsbesluit verwijst.

Het K.B. van 20 december 1956, waarvan de K.B. van 5 december 1956 en 8 januari 1958 uitvoeringsbesluiten waren, regelde vroeger het aanplakken en reclame maken in zekere landschappen en aan toeristische verkeerswegen. Het werd opgeheven door art. 12-4e van het K.B. van 14 december 1959 zodat ook de uitvoeringsbesluiten ervan niet meer van toepassing waren. Maar naar luid van art. 1 van het K.B. van 6 mei 1960, dat ter uitvoering van het K.B. van 14 december 1959 genomen werd, worden die uitvoeringsbesluiten geacht de landschappen en toeristische verkeerswegen te bepalen die bedoeld worden in art. 1 van het nieuwe K.B. van 14 december 1959.

Al bestonden de K.B. van 5 december 1957 en 8

januari 1958 niet meer als uitvoeringsbesluiten van het K.B. van 20 december 1956, en al konden ze voor het K.B. van 6 mei 1960 niet ingeroepen worden als uitvoeringsbesluiten van het K.B. van 14 december 1959, heeft het K.B. van 6 mei 1960 de toepassing ervan op nieuw mogelijk gemaakt.

Hermia.

Bij bovenvermeld vonnis bij verstek verleend op 13 september 1966, werd Hermia plichtig verklaard om te Bredene sedert 25-8-1965 tot 25-5-1966 :

Bij inbreuk op de bepalingen van paragraaf 1 en 3 van het K.B. van 14-12-1959, gewijzigd door K.B. van 25-11-1960 - 28-6-1963 en 27-2-1964, waarbij regelen worden gesteld op het aanplakken en reclame maken, genomen in uitvoering van en strafbaar gesteld met de straffen voorzien door art. 200 van het wetboek der met zegel gelijkgestelde taksen, buiten de gevallen voorzien door art. 3 van gezegd besluit, aanplakbrieven te hebben aangebracht of gehandhaafd, om om het even welke andere visuele reclame te hebben gebruikt, hetzij in de landschappen bepaald door de K.B. van 5-7-1957 en 6-5-1960 of langs verkeerswegen die deze landschappen begrenzen of op de eerste naar de verkeersweg gekeerde gevel in een zijstraat, hetzij op de toeristische wegen bepaald door K.B. van 8-1-1958 en 6-5-1960 of aan weerszijde ervan zodanig dat zij van die verkeerswegen zichtbaar zijn, te weten volgende aanplakbrieven, panelen, visuele reclame of publiciteit, aangebracht te hebben of gebruikt te hebben ofwel niet verwijderd te hebben, nl. langs de drifweg, afpalend de eigendommen van Lagast-Willaert en Byttemier, een publicitaire afsluiting te hebben geplaatst of gehandhaafd zonder vergunning en zonder de regelen in acht te nemen gesteld bij K.B. van 14-12-1959 en uit deze hoofde veroordeeld werd tot: een geldboete van 200 fr. x 20 = 4.000 fr. of 2 maanden vervangende gevangenisstraf;

Met bevel tot vernieling van de onwettig geplaatste publicitaire afsluiting, staande langs de Driftweg te Bredene en tot de kosten begroot op honderd tweeënveertig frank;

Overwegende dat het verzet werd betekend in de vormen en in de termijn voorzien door de wet;

Overwegende dat uit de behandeling en de debatten van de zaak welke plaats gehad hebben in openbare zitting het ten genoegen van rechte is gebleken dat de gedaagde de feiten gepleegd heeft hem ten laste gelegd en aangehaald hierboven;

Overwegende dat gedaagde vervolgd wordt om een publicitaire afsluiting en aanplakbrieven te hebben aangebracht of gehandhaafd in de landschappen bepaald door K.B. van 5-12-1957 en 6-5-1960 of langs de verkeerswegen die deze landschappen begrenzen, of op de eerste naar de verkeersweg gekeerde gevel in een zijstraat, hetzij op de toeristische wegen bepaald door K.B. van 8-1-1958 en 6-5-1960 of er langs, zonder de regelen gesteld bij K.B. van 14-12-1959 in acht te nemen;

Overwegende dat het K.B. van 14 december 1959 in zijn A. 12 onder 4° het K.B. van 20 december 1956, waarvan de K.B. van 5 december 1957 en 8 januari 1958 uitvoeringsbesluiten zijn, opheft; dat het in A. 1 in fine vermeldt: «de landschappen en toeristische verkeerswegen worden door de Koning bepaald»;

Dat dienvolgens van af het in voege treden van het K.B. van 14 december 1959 de uitvoeringsbesluiten van het afgeschafte K.B. van 20 december 1956 niet meer van toepassing waren;

Maar overwegende dat het K.B. van 6 mei 1960 in uitvoering van A. 1 laatste par. van het K.B. van 14 december 1959 de landschappen en wegen aanwijst waarop de regels

van het nieuw K.B. van 14 december 1959 toepasselijk zijn;

Overwegende dat de uitvoeringsbesluiten van 5-12-1957 en 8-1-1958 nooit uitdrukkelijk werden afgeschaft; dat het K.B. van 6 mei 1960 de bepaling der landschappen en wegen niet herneemt maar zich vergenoegt naar de vroegere besluiten te verwijzen;

Overwegende dat gedaagde de mening is toegedaan dat dit niet mogelijk is omdat deze besluiten niet meer bestaan en het niet-bestaande niet terug in het leven kan geroepen worden;

Overwegende dat als uitvoeringsbesluiten van het K.B. van 20-12-1956, dat afgeschaft werd, de besluiten niet meer bestonden; dat zij vóór het uitvoeringsbesluit van 6 mei 1960 niet kunnen ingeroepen worden als uitvoering van het K.B. van 14 december 1959; maar dat het K.B. van 6 mei 1960 er opnieuw de toepassing van mogelijk maakt;

Overwegende dat gedaagde niet kan voorhouden dat de onderwerpelijke besluiten niet op de bij de wet bepaalde wijze werden bekend gemaakt (art. 129 G.W.);

Dat art. 5 van de wet van 18 april 1898 het publiceren van koninklijke besluiten in het Staatsblad binnen de maand van hun datum oplegt;

Overwegende dat zowel het K.B. van 6 mei 1960 als de besluiten naar dewelke verwezen wordt regelmatig in het Staatsblad verschenen;

Dat de wetgever alleen gewild heeft dat de koninklijke besluiten die de bevolking aanbelangen gepubliceerd worden;

Overwegende dat door het publiceren van het K.B. van 6 mei 1960 de Koning het volk ter kennis heeft gebracht dat de landschappen en verkeerswegen waarvan het karakter destijds gepubliceerd werd onder de koninklijke besluiten die opgegeven worden, onderhevig zijn aan de regels van het K.B. van 14-12-1959;

Dat dergelijke publicatie de bevolking volledig inlicht over de regels getroffen betreffende de publiciteit in bepaalde plaatsen en langs bepaalde wegen;

Overwegende dat het regelmatig gepubliceerd K.B. van 6 mei 1960 dan ook voldaan heeft aan de eis van de wet van 18 april 1898; dat verschenen in het Staatsblad van 22 juni 1960 het ingevolge art. 3 onmiddellijk van toepassing was, maar niet met terugwerkende kracht (art. 2 S.W.B.);

Overwegende dat zo gedaagde de toelating bekwam om publiciteit te doen, deze toelating ingevolge het niet naleven der gestelde voorwaarden werd ingetrokken;

Dat hij geen gehoor gaf aan het bevel tot wegname van de afsluiting;

Om deze redenen en gezien artikelen 40 van het strafwetboek, art. 1 en 3 K.B. 14-12-1959 en K.B. 25-11-1960, 28-6-1963 en 27-2-1964, K.B. van 14-12-1959, art. 1 der wet van 5 maart 1952, art. 11, 12, 14, 31, 35, 36, 37 en 41 der wet van 15-6-1935; art. 162, 182, 184, 190, 185, 187, 194, 195 van het wetboek van rechtspleging in strafzaken, welke door de voorzitter aangeduid zijn geworden;

De Rechtbank,

bij toepassing van bovenberoepene wetsbepalingen; rechtdoende op tegenspraak en op verzet; verklaart het verzet ontvankelijk, trekt het vonnis waartegen verzet in en opnieuw wijzende; verklaart het feit bewezen en veroordeelt de gedaagde uit dien hoofde tot een geldboete van tweehonderd frank;

Verwijst de veroordeelde in de kosten van het verstekvonnis en huidige vonnis samen ten bate van de staat begroot in zijn geheel op zeshonderd zesendertig frank.

De rechtbank beveelt eveneens de vernieling van de

onwettig behouden publicitaire afsluiting in de dagvaarding vernoemd, dit op kosten van veroordeelde.

NOOT. — Zie in dit nummer het door het Hof van Beroep te Gent op 3 mei 1967 in dezelfde zaak gevelde arrest.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN.

1e Kamer bis. — 17 mei 1967.

Voorzitter : Mevr. Deloof.

Rechters : M. Van Hecke en Mevr. De Mol - Sans.

Advocaten : Mrs. Jacqmain, Van de Walle en De Feyter

Beroep. — Ontvankelijkheid. — Berusting in een vonnis door het bijwonen zonder voorbehoud van een expertise. — Geen berusting wanneer het vonnis uitvoerbaar was bij voorraad.

Handelshuurovereenkomst. — Vergoeding voor uitgevoerde verbouwingswerken. — Belang van de datum der uitvoering van de werken. — Onderscheid tussen de uitgevoerde verbouwingswerken.

1. De uitvoering, zonder voorbehoud, van een niet bij voorraad uitvoerbaar verklaard vonnis-, in casu het volgen zonder voorbehoud, van een door tussenvonnissen bevolen expertise-, kan een daad van berusting in het vonnis zijn. Integendeel kan de uitvoering, zelfs zonder voorbehoud van een vonnis dat bij voorraad uitvoerbaar werd verklaard niet als een berusting in dat vonnis worden aangezien.

2. Krachtens art. 31 van de wet betreffende de handelshuur zijn alle vonnissen, in uitvoering van deze wet uitgesproken, uitvoerbaar bij voorraad, met uitzondering van de vonnissen waarbij de hernieuwing van de huur wordt geweigerd of het bedrag van de vergoeding wegens uitzetting wordt vastgesteld.

3. Krachtens art. 33 van de wet betreffende de handelshuur is deze wet van toepassing op de lopende handelshuurovereenkomsten.

Art. 9 van deze wet, betreffende de verbouwingen aan het gehuurde uitgevoerd, is echter niet van toepassing op de verbouwingen die reeds uitgevoerd werden voor het inwerking treden van deze wet.

4. Art. 7 en volgende van de wet betreffende de handelshuur zijn enkel van toepassing op de verbouwingen die van nut zijn voor de onderneming die door de huurder in het gehuurde wordt uitgebaat.

Deze artikelen zijn derhalve niet van toepassing op de verbouwingen die uitgevoerd worden aan een gedeelte van het gehuurde dat niet dienstig is voor de handel of het ambacht van de huurder.

5. Wat het lot betreft op het einde van de huur van de werken door de huurder uitgevoerd, bestaat er in gemeen recht geen verschil tussen de werken die met of zonder de uitdrukkelijke of stilzwijgende instemming van de verhuurder werden uitgevoerd.

Wel wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de opgerichte gebouwen of bijgebouwen en anderzijds de werken van innerlijke schikking en verbouwingswerken die kunnen weggenomen worden anderzijds.

Op de eerste soort van werken wordt, bij analogie, art. 555 B.W.B. toegepast. Derhalve zal de eigenaar de afbraak ervan kunnen vorderen of ze overnemen mits betaling van de prijs van lonen en materialen.

De verbouwingswerken en werken van innerlijke schikking die niet kunnen weggenomen worden, blijven

zonder vergoeding, eigendom van de eigenaar van het verhuurde.

6. Werken van innerlijke schikking en verbouwingswerken die niet kunnen weggenomen worden — begrip — zie nader het vonnis.

Theunis t./ RESISTO p.v.b.a.

Overwegende dat de twee beroepen regelmatig voorkomen naar tijd en vorm ;

Overwegende dat de beide zaken dienen samengevoegd als zijnde verknocht ;

Overwegende dat de eis van beroepene, oorspronkelijke eiser, strekte tot het bekomen van een vergoeding voor verbouwingswerken die zij in het jaar 1948 heeft uitgevoerd aan het handelshuis van appellant, te Merksem aan de Bredabaan 62, dat zij gedurende 25 jaar en tot 31 augustus 1961 in huur heeft gehouden ;

Overwegende dat het vonnis a quo art. 9 van de wet op de handelshuurovereenkomsten ter zake toepasselijk achtte ; dat het dienvolgens een deskundige, bouwmeester Van Beneden, benoemde met opdracht 1° de waarde van de materialen en het arbeidsloon te bepalen van de in 1948 uitgevoerde werken, 2° het bedrag van de meerwaarde dat het eigendom ingevolge de verbouwingswerken heeft verkregen te beramen ;

Dat na dit advies ingewonnen te hebben, de eerste rechter appellant veroordeelde tot het betalen van 26.500 fr., zijnde het bedrag van de meerwaarde door de deskundige vastgesteld ;

Wat de ontvankelijkheid van het beroep betreft :

Overwegende dat de beroepene de niet ontvankelijkheid van het beroep inroep steunende op de beweerde berusting van appellant in het tussenvonnis van 13 april 1962 ; dat hij deze berusting afleidt uit het feit dat appellant de expertise zou gevolgd hebben zonder het minste voorbehoud ;

Overwegende dat het uitvoeren van een vonnis zonder enig voorbehoud inderdaad als een daad van berusting kan beschouwd worden wanneer het vonnis niet uitvoerbaar verklaard was (R.P.D.B. V° Acquiescement nr. 91) ;

Dat beroepene echter uit het oog verliest dat krachtens art. 31 van de wet op de handelshuucelen alle vonnissen in uitvoering van deze wet gevelde, uitvoerbaar zijn trots alle verhaal (behoudens twee ter zake niet voorhanden uitzonderingen) ;

Dat de vrijwillige uitvoering van een uitvoerbaar verklaard vonnis niet als berusting kan beschouwd worden (R.P.D.B. Acquiescement nr. 90) ;

Wat de ontvankelijkheid van de eis betreft :

Overwegende dat appellant meent dat alle geschillen tussen partijen betreffende de verhuring door een dading beëindigd werden ; dat hij deze dading afleidt uit het verzenden door beroepene van de sleutels aan appellant op 30 augustus 1961, zonder voorbehoud ;

Overwegende dat het blijkt uit de tussen partijen en hun deurwaarders-mandatarissen gevoerde briefwisseling dat er geen dading gesloten werd en dat appellant integendeel reeds voor het verzenden van de sleutels gedreigd had zijn recht tot vergoeding voor de verbouwingswerken te doen gelden ;

Overwegende dat er geen schriftelijk huurkontraakt tussen partijen bestond ;

Dat door aangetekend schrijven van 5 juni 1961 beroepene opzegging betekende tegen 1 juli 1961 ; dat appellant hiertegen deed protesteren door brief van gerechtsdeurwaarder Luyten van 13 juni, een vooropzeg eisende van

3 maanden en de vaststelling van een tegensprekelijke staat van de eigendom vragende ;

Dat beroepene op 19 juni antwoordde om zijn verwondering uit te drukken gewag makende van een mondelinge opzeg van januari, verder afspraak vragende voor de plaatsbeschrijving de volgende week ;

Dat door brief van 27 juni gerechtsdeurwaarder Luyten aan beroepene de datum van 30 juni aanduidde voor het opstellen van de staat van de eigendom ;

Dat deze staat niet voorgebracht wordt maar ook verder geen gewag meer gemaakt werd van huurschade ;

Dat door schrijven van 4 juni gerechtsdeurwaarder Luyten namens appellant aan gerechtsdeurwaarder Mertens mandataris van beroepene gewag maakt van verbouwingswerken die niet zouden tegengetekend geweest zijn door appellante ; dat daarom verzocht werd « het magazijn » af te breken (wat gebeurde) en ook stelling genomen werd betreffende de huidige betwiste verbouwingswerken : « Mr. Theunis laat uw cliënt eveneens toe op de 1e verdieping alles af te breken wat hij bijgeplaatst heeft doch dan moet hij in dezelfde staat de kamers herstellen inclusief het plat licht ; Mr. Theunis verzoekt verder... dat de bevoelingen van de kwestieuze achterkamer en van de vroegere koer zouden hersteld worden. Hij eist eveneens een schadevergoeding van 3 maanden huur wegens vroegtijdige verbrekking... » ;

Dat deurwaarder Mertens hierop op 5 juli antwoordde en een nieuw voorstel deed bij gebreke waaraan hij aan zijn cliënt de raad gaf onmiddellijk 9.000 fr. te betalen (de gevraagde opzegvergoeding), het huis te blijven betrekken tot het einde van de opzegperiode en te dagvaarden in betaling van de meerwaarde ;

Overwegende dat het verzenden van de sleutels op 30 augustus 1961 daaropvolgend dan bezwaarlijk als een verzaking aan de huidige eis kan beschouwd worden, des te meer dat door schrijven van 31 juli reeds de gerechtsdeurwaarder inlichtingen had gevraagd aan de Ontvanger van Burgerlijke Akten en Succesierchten, ten einde het bewijs te bekomen van de overname van scheidsmuur, in de verbouwing geïntegreerd, door beroepene ; dat appellant verplicht was de toelating te vragen aan de heer Vrederechter om die inlichting van de Ontvanger te mogen bekomen om dan in januari 1962 zijn collega te verzoeken kennis te nemen van de bewijstukken, nl. plannen van de verbouwingen en overname scheidsmuur ;

Dat de eis dus wel ontvankelijk is ;

Wat de toepassing van de wet van 30.4.51 op de verbouwingen betreft :

Overwegende dat de eerste rechter aanvaard heeft dat de wet toepasselijk was n.l. in haar art. 9 op de verbouwingen uitgevoerd in 1948 t.t.z. vóór het in werking komen van de wet omdat art. 33 van de wet bepaalt dat zij toepasselijk is op de lopende huurcelen ;

Overwegende dat appellant terecht aanvoert dat de nieuwe wetgeving niet kan toegepast worden op verbouwingen die reeds waren uitgevoerd vóór de in werking treding van de wet wat een inbreuk zou betekenen op verworven rechten en in feite zou neerkomen op een toepassing met terugwerkende kracht (A.P.R. nr. 180) ;

Dat inderdaad de werken uitgevoerd onder het stelsel van het gemeen recht tussen partijen een toestand geschapen hebben die rechten en verplichtingen deed ontstaan, al zouden zekere rechten maar uitgevoerd kunnen worden bij het einde van de in-huur-neming ; dat de overgangsbepalingen van de art. 33 tot 35 thans geen toepassing meer vinden (Codes Larcier onder nr. 33) ;

Wat de toepassing van art. 9 van de wet betreft op verbouwingen aan de woonvertrekken :

Overwegende dat de eerste rechter beschouwd heeft dat de verhuring een geheel uitmakende, begrijpende zowel de lokalen dienstig voor de handel als de woonvertrekken, de regeling van art. 9 en de erin voorziene vergoedingen toepasselijk zouden zijn op huidige verbouwingen die een slaapkamer betreffen ;

Overwegende dat appellant aanvoert dat art. 7 van de wet met te bepalen dat het van toepassing is op « elke verbouwing... die van nut is voor de onderneming » de toepassing ervan alsook van art. 9 uitdrukkelijk beperkt heeft tot de werken aan de lokalen dienstig voor de handel of het uitgevoerde ambacht (A.P.R. nr. 49 ; Kluyskens 2/54, 6°) ;

Dat de uitzonderlijke bepalingen van art. 7 tot 9 inderdaad voor doel hebben de uitbreiding van de handel te vrijwaren en niet mogen uitgebreid worden tot verhuringen of gedeelten van verhuringen die niet rechtstreeks deze handel betreffen ;

Overwegende dat beroepene zelf in zijn brief van 19 juni 1961 het onderscheid maakt tussen de verhuring van de lokalen dienstig voor de handel en de woonvertrekken : « Voor wat het appartement echter betreft, kunnen wij echter opmerken dat het toch zeker niet de gewoonte is een appartement drie maanden op voorhand op te zeggen... » ;

Dat het gemeen recht dus toepasselijk is ;

Wat de toepassing van het gemeen recht betreft :

Overwegende dat beroepene aanvaardt dat de werken uitgevoerd werden met toelating van appellant wat blijkt uit het feit dat hij de overname van een stuk scheidsmuur nodig tot de uitvoering der werken heeft ondertekend ;

Dat de eerste rechter deze stelling volgt ;

Overwegende echter dat in het gemeen recht er geen verschil bestaat wat betreft werken uitgevoerd met of zonder toelating van de eigenaar ;

Dat de rechtsleer (De Page. T. IV nr. 690 ; A.P.R. 47) wel een onderscheid maakt tussen het regiem van de opgerichte gebouwen of bijgebouwen en de loutere werken van innerlijke schikking en de verbouwingswerken ;

Dat volgens het gemeen recht, en n.l. art. 555 BWB dat analogisch toegepast wordt, slechts de constructies aanleiding geven tot vergoeding ;

Dat de loutere verbouwingswerken t.t.z. werken die geen volledige nieuwe lokalen scheppen maar de bestaande lokalen herverdelen of aanpassen of verbeteren en niet kunnen weggenomen worden, onherroepelijk ten goede komen aan de eigenaar en geen recht tot vergoeding scheppen in hoofde van de huurder ;

Overwegende dat appellant het als vanzelfsprekend beschouwt dat de litigieuze werken slechts als verbouwingswerken dienen beschouwd ;

Overwegende dat uit het plan en het deskundig verslag blijkt dat indien een nieuwe slaapkamer gebouwd werd, zij deels op de bestaande keuken opgetrokken werd, deels op een bestaand plat dak ; dat er drie bestaande muren bestonden (inbegrepen de scheidsmuur die overgenomen werd) zodat er maar een vierde muur moest bijgebouwd worden ; dat dan nog het raam dat vroeger in de eetkamer stond verplaatst werd en hergebruikt in de nieuwe muur ; dat de deskundige doet opmerken dat de meeste afgebroken materialen hergebruikt werden ; dat het schaliënberd van het plat dak als bevoering behouden werd ; dat het plat licht dat bestond niet eens herplaatst werd ; dat er dus moeilijk van nieuwe constructie kan gesproken worden en er eer een herverdeling van de beschikbare ruimte geschiedde ; dat de plaatsing van een stortbad in ieder

geval slechts een werk van innerlijke schikking uitmaakt en zelfs geen verbouwing, zeker geen gebouw;

Overwegende dat beroepene zelf spreekt van «verbouwingen» wat in de stelling van de wet van 30 april 1951 uitzonderlijk aanleiding geeft tot vergoeding;

Overwegende dat volgens het gemeen recht de verbouwingen geen aanleiding geven tot vergoeding;

Overwegende dat volledigheidshalve, moesten de uitgevoerde werken als het optrekken van een nieuw gebouw beschouwd worden en art. 555 BWB toepasselijk zijn, dan nog had de eigenaar de keuze en mocht hij het wegnemen van de gebouwen eisen ten koste van de huurder of de vergoeding indien hij de werken wil behouden;

Overwegende dat appellant zijn keuze gedaan heeft voor het vertrek van de huurder door vermelde brief van 4 juli 1961: afbraak mits herstellen in de vorige staat; dat indien beroepene zich onthouden heeft van de werken van terugaanpassing in de vorige staat, hij hierin de eigenaar niet kan dwingen tot vergoeding voor werken waarvan het nut hem betwistbaar voorkomt;

Om deze redenen,

De Rechtbank,

Tegensprekelijk rechtdoende en in hoger beroep;

Na erover beraadslaagd te hebben;

Alle andere en strijdige besluiten verwerpend;

Voegt de beide zaken ingeschreven op de algemene rol onder nummers 90.925 en 91.348 samen wegens verknochtheid;

Verklaart de beide beroepen ontvankelijk en gegrond;

Doet dienvolgens de bestreden vonnissen te niet en opnieuw rechtdoende, wijst de eis van beroepene af als ongegrond;

Verwijst hem in de kosten van beide aanleggen.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

11^e Kamer. — 29 december 1966.

Voorzitter: M. Servais.

Rechter: Mevr. Motte en M. Wauters.

Advocaten: Mrs. Clerens-Stas en Daems.

1. Verzekeringen. — Verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen. — Dodelijk ongeval in België veroorzaakt door een Nederlandse bestuurder in dienst van een Duitse werkgever. — Rechtstreekse vordering. — Partijen.
2. Onrechtmatige daad. — Verkeer. — Vrachtwagen met aanhangwagen die een fietser rakelings voorbijrijdt.

1. Een fietser werd op de slag gedood door een vrachtwagen die hem rakelings voorbijreed. De weduwe heeft de Nederlandse bestuurder van de wagen, zijn Duitse werkgever, het Belgisch Bureau der Autoverzekeraars en Das Versicherungsverband des Deutschen Kraftverkehrs gedagvaard.

Volgens art. 1 van de wet van 1 juli 1956 duidt het woord «verzekeraar» het Bureau aan dat belast is met de regeling van de schade die in België berokkend werd door voertuigen welke hun gebruikelijke stationering in het buitenland hebben. Eiseres mag zich niet op art. 7 beroepen om een rechtstreekse vordering tegen het Versicherungsverband in te stellen, bij gebrek aan een internationale overeenkomst nopens dat punt.

2. Wanneer een vrachtwagen met aanhangwagen een fietser die uiterst rechts rijdt, inhaalt en daarbij maar

0,83 m van de boordsteen blijft, terwijl de fietser zelf niet tegen de boordsteen kon of mocht rijden, moet aangenomen worden, dat het ongeval waarbij de fietser de dood vond, veroorzaakt werd door de wagen, die, ofwel de fietser omverstootte ofwel hem het evenwicht deed verliezen, door rakelings voorbij te rijden. Dit laatste is een fout van de bestuurder van de wagen, fout zonder welke de schade niet zou ontstaan zijn.

Van Hammelen en N.M.B.S. t./Duyf, e.a.

Overwegende dat de zaken ingeschreven onder nummers 47.092 en 52.720 van de Algemene Rol verknocht zijn en dienen samengevoegd;

Overwegende dat de vordering er toe strekt verweerders inzake nummer 47.092 van de A.R., alsmede het Belgisch Bureau der autoverzekeraars, tussenkommende partij, hoofdelijk te horen veroordelen om aan eisers de vergoedingen te betalen voor de schadelijke gevolgen van een dodelijk ongeval en hen tevens te horen veroordelen tot betaling van de vergoedende intresten vanaf 6 april 1965, de gerechtelijke intresten en de kosten van het geding, en het te vellen vonnis uitvoerbaar te doen verklaren bij voorraad niettegenstaande alle verhaal en zonder borgstelling;

Overwegende dat de wet van 1 juli 1956 beschikt dat de verzekering een recht geeft aan de benadeelde partij tegen de verzekeraar, en dat deze laatste rechtstreeks mag gedagvaard worden in België door de benadeelde partij (art. 6,7);

Dat, volgens artikel I, het woord «verzekeraar» het bureau gelast met de regeling van de schade aanduidt die in België berokkend werd door voertuigen welke hun gebruikelijke stationering in het buitenland hebben;

Dat aanlegster zich op artikel 7 niet beroepen mag om een rechtstreekse vordering tegen 3e verweerder in te stellen, bij gebrek aan een internationale overeenkomst nopens dit punt (R. Piret. Rev. Trim. Dr. Comm. 1956 p. 636);

Dat de eis niet ontvankelijk is, voor zover hij ingeleid is tegen derde verweerder;

Overwegende dat blijkt uit de gegevens van de zaak dat op 6 april 1965, omstreeks 12.30 u. wijlen Frans Van Hammelen, arbeider in dienst van de N.M.B.S., na onderhoudswerken te hebben uitgevoerd aan de sluitbomen van de overweg 5 te Leest, per fiets op de terugweg naar de werkwagens te Kapelle-op-den-Bosch, in de statiestr. door de vrachtwagen bestuurd door Duyf Laurentius, aangestelde van Lehen Theo, op slag werd gedood;

Dat volgende omstandigheden en feiten die het ongeval begeleidten als vaststaande mogen beschouwd worden: dat de vracht- en aanhangwagen het slachtoffer, dat uiterst rechts reed, voorbijstak en dit op de volstrekt onvoldoende afstand van 0,83 m. van de boordsteen, met het gevolg dat het gehinderd werd in zijn normale gang;

Overwegende dat een voetpad ter plaatse rechts van de rijbaan loopt; dat de foto's bij het deskundig verslag gevoegd tonen dat de fietser tegen de boordsteen niet kon rijden; dat hij overigens zulks doende in overtreding met artikel 13 van de Wegcode zou geweest zijn; dat gezegde foto's nog tonen dat de bakken van de vrachtwagen en van de aanhangwagen ten minste even breed waren als het raderstel;

Dat de indrukwekkende massa van de vrachtwagen en van de aanhangwagen dus slechts op enkele centimeters van het linker handvat van het stuur en zelfs van het lichaam van Van Hammelen was gedurende het voorbijsteken;

Dat het niet bewezen is dat Van Hammelen stil zou gebleven zijn; dat zulks hem overigens niet verboden was; dat het niet verrassend zou zijn dat de nabijheid van de aanhangwagen dit gebeurlijk manoeuvre zo moei-

lijk maakte dat het slachtoffer daarbij het evenwicht verloor;

Overwegende dat uit deze elementen blijkt dat het ongeval werd veroorzaakt door de onvoorziene komst van de zware vrachtwagen die, ofwel het slachtoffer omvergestoten heeft met zijn aanhangwagen, ofwel het in ieder geval zijn evenwicht deed verliezen door raketings voorbij te rijden;

Dat deze onvoorziene komst achter hem een uitwendige kracht was waarvan de plotselinge werking het arbeidsongeval heeft veroorzaakt;

Overwegende dat de bestuurder van de vrachtwagen door het voorbijrijden van de fietser op een afstand van 0,83 meter van de boordsteen een fout begaan heeft zonder dewelke de schade niet zou ontstaan zijn; dat derhalve de aansprakelijkheid van de bestuurder bewezen is, zodat de overige verweerders hoofdelijk gehouden zijn de schade te vergoeden, respectievelijk als werkgever van de aangestelde en als verzekeraar;

Overwegende dat het als billijk voorkomt de vergoedingen voor de schaden tengevolge van het ongeval als volgt te bepalen:

A. Wat betreft de weduwe Van Hummelen:

a) de schade voor klederen en fiets:

Overwegende dat de fiets geen schade heeft geleden; dat eiseres geen schade lijdt wegens de beschadigingen veroorzaakt door het ongeval aan het werkpak van het slachtoffer;

b) begrafenis- en rouwkosten:

Geschat op 2.809 fr., buiten de som van 8.781 fr. terugbetaald bij toepassing van de wet over de arbeidsongevallen;

c) *stoffelijke schade tot op de normale oppensioenstelling van het slachtoffer op 65 jaar*: hetzij na 18 jaar en 6 maand vanaf 1 mei 1965;

Overwegende dat met de bruto wedde van Van Hummelen dient rekening gehouden; dat namelijk de inkomstenbelastingen en de sociale lasten door het slachtoffer betaald, de tegenwaarde uitmaakten der voordelen welke de publieke overheid niet alleen aan hem zelf, maar ook zijn vrouw diende te verzekeren (Raadpl. Verbr. 13 juni 1960. R.G.A.R. 1961. nr. 5580);

dat deze heffingen dus de tegenwaarde uitmaakten van de voordelen waarvan eiseres genoot in de mate waarin zij betrekking hadden op het deel van de wedde van Van Hummelen dat niet tot zijn persoonlijk onderhoud bestemd was;

Dat de onderhoudskosten van het slachtoffer op één derde van zijn wedde mogen geschat worden;

Dat het kapitalisatiecoëfficiënt tegen een rentevoet van 4,5 % dient berekend, en 10,8861 bedraagt;

Dat de huidige waarde van de gemiddelde lonen van het slachtoffer gedurende een periode van 18 jaar 6 maand aldus belopen tot $81.267 \times 10,8861$ hetzij 884.680 fr.

d) *Stoffelijke schade vloeiend uit het verlies van het pensioen waartoe het slachtoffer zou gerechtigd geweest zijn na 65 jaar*:

Overwegende dat dit pensioen 66.646 fr. zou opgebracht hebben;

Dat, mits mindering van $1/3$ voor het persoonlijk onderhoud van het slachtoffer, er zou gebleven zijn: 44.431 fr. per jaar;

Dat Van Hummelen dit pensioen gedurende 7 jaar zou genoten hebben, rekening gehouden met de ouderdom welke hij waarschijnlijk zou bereikt hebben;

Da' het toepasselijk kapitalisatiecoëfficiënt 5,8927 is; Da. de huidige waarde van een som van 44.431 fr. inbaar ieder jaar gedurende 7 jaar, na 18 jaar 6 maanden $44.431 \times 5,8927 \times 0,443 = 115.932$ fr. bedraagt;

e) *Stoffelijke schade na de datum van het waarschijnlijk overlijden van het slachtoffer*; dit is dertig jaar na het ongeval;

Overwegende dat eiseres haar echtgenoot nog zou overleefd hebben gedurende 5 jaar en 1 maand;

Dat zij, gedurende deze periode, een pensioen zou ontvangen hebben berekend op basis van het loon en de dienstjaren van het slachtoffer in 1989;

Dat dit bedrag 44.431 fr. aan 112,5 % beloopt; dat van dit pensioen het werkelijk geïnd pensioen van 32.003 fr. in mindering dient gebracht, zodat er blijft: $44.431 - 32.003 = 12.428$ fr.;

Dat, gelet op het aantal annuïteiten, en op het gepast coëfficiënt het kapitaal op 1 december 1990 zou bedragen: $12.428 \times 4,45 = 55.304,60$ fr.;

Dat de huidige waarde van dit kapitaal op 1 mei 1965: $55.304,60 \times 0,325 = 17.986,40$ fr. bedraagt;

Overwegende dat derde eiseres aan de weduwe Van Hummelen een bedrag van 513.900 fr. toegekend heeft als vergoeding wegens het arbeidsongeval;

Dat de stoffelijke schade door eerste eiseres geleden derhalve bedraagt: $884.680 + 115.932 + 17.986,40 = 1.018.598,40$ min 513.900 fr., hetzij dus: 504.698,40 fr.;

f) Zedelijke schade:

Dat de vergoeding voor deze schade, bij gebrek aan meer precieze gegevens, ex aequo et bono kan worden vastgesteld op 200.000 fr.;

B. Wat betreft de tweede eiser:

Overwegende dat wegens het plotse overlijden van zijn vader, de morele schadevergoeding waartoe de tweede eiser gerechtigd is, ex aequo et bono mag bepaald worden op 50.000 fr.

C. Wat de derde eiseres betreft:

Overwegende dat de N.M.B.S. de vergoedingen heeft betaald aan de rechthebbenden van haar agent, slachtoffer van een arbeidsongeval, en in de plaats gesteld werd van de rechten van de rechthebbenden tegen de derden

Dat zij derhalve gerechtigd is aan deze laatsten de terugbetaling te vorderen van de vooraf uitbetaalde sommen, in de mate dat de rechthebbenden van de agent ze zelf hadden kunnen eisen;

Dat zij tussenkwam in de begrafeniskosten voor 8.781 fr., en als vergoeding wegens arbeidsongeval de som van 513.900 fr. uitbetaalde, wat het totaal van haar schuldverordering brengt op 522.681 fr.;

Om die redenen:

De Rechtbank,

Gelet op artikelen 4 en 37 tot 41 van de wet van 15 juni 1935 over het gebruik van de talen in gerechtszaken;

Alle andere, strijdige besluiten als ongegrond van de hand wijzend;

Rechtdoende na tegenspraak in eerste aanleg;

Voegt de zaken ingeschreven op de Algemene Rol onder nummers 47.092 n 52.720 samen wegens verknochtheid;

Verklaart de eis onder nummer 47.092 ontvankelijk ten opzichte van de N.V. naar Duits recht Das Versicherungsverband des Deutschen Kraftverkehrs (KRAVAG), en ontvankelijk en gedeeltelijk gegrond jegens de andere verweerders;

Verklaart de tussenkomst van de V.Z.W. Belgisch Bu-

reau der Autoverzekeraars ontvankelijk en gegrond alsmede de eis door verweerders in tussenkomst Van Hummelen en consorten, bij besluiten tegen tussenkomende partij ingesteld;

Veroordeelt eerste en tweede verweerders inzake nummer 47.092 van de Algemene Rol, en het Belgisch Bureau der Autoverzekeraars hoofdelijk de volgende bedragen aan eisers te betalen:

1°) aan 1e eiseres, de som van 704.698 fr., vermeerderd met de gerechtelijke intresten vanaf 6 april 1965, en de gerechtelijke intresten;

2°) aan de tweede eiser, de som van 50.000 fr., vermeerderd met de vergoedende intresten vanaf 6 april 1965 en de gerechtelijke intresten;

3°) aan de derde eiseres, de som van 522.681 fr., vermeerderd met de vergoedende intresten vanaf 6 april 1965, en de gerechtelijke intresten;

Verklaart onderhavig vonnis bij voorraad uitvoerbaar niettegenstaande alle verhaal en zonder borgstelling;

Veroordeelt eerste en tweede verweerders in zake A.R. 47.092, en de tussenkomende partij in zake A.R. 52.720 tot het geheel der kosten van de aanleg, wijst eiseres van het overige van hun eisen af.

NOOT: Het vonnis werd bevestigd door arrest van 22 februari 1968 van de 8e kamer van het Hof van Beroep te Brussel.

VREDEGERECHT TE ZOUTLEEUW.

15 februari 1968.

Rechter: M. Nagels.

Advocaten: Mrs. Reynders en Gijssens.

Kleine nalatenschappen. — Vordering tot vergoeding wegens niet-bezetten van het overgenomen goed door de overnemer. — Termijn. — Persoonlijke bezetting. — Begrip.

Eiser heeft verweerders gedagvaard tot betaling van de in art. 6 van de wet van 16 mei 1900, gewijzigd door de wet van 20 december 1961 bepaalde vergoeding op grond dat zij het overgenomen goed zelf niet hebben betrokken of geëxploiteerd binnen de door de wet voorgeschreven termijn.

Krachtens art. 9 van de wet moet de vordering ingediend worden, op straffe van verval, binnen één jaar na de verkoop, de ontruiming van de woning of de staking van het bedrijf dat er aanleiding toe geeft.

Ten deze blijkt dat gedaagden de in december 1964 overgenomen gronden nooit persoonlijk hebben geëxploiteerd. Eiser erkent dat zijn vordering dienaangaande te laat werd ingesteld, maar beweert dat zijn vordering ontvankelijk is voor het huis dat door de overnemers verhuurd werd aan hun zoon tot in juli 1966, terwijl de overnemers op 30 juni 1966 tot verzoening opgeroepen werden.

Deze zienswijze kan niet bijgetreden worden, aangezien in de wet, die strikt moet geïnterpreteerd worden, een bezetting door ascendenten of descendenten niet gelijkgesteld wordt met de persoonlijke bezetting door de overnemers zelf.

Van Ham t./ Van Ham e.a.

Aangezien op basis van de wet van 16 mei 1900, gewijzigd door de wet van 20 december 1961 verweerders de overname bekwamen van:

1. — een huis met aanhorigheden, tuin en weide, gelegen te Geetbets, ter plaatse « Borgloonstraat », gekadastraerd

Sectie B., nrs. 198.D.; 199.G.; 199.O.; 199.E. en 199.K., groot 1 hect. 87 a 25 centiares,

2. — al de canadabomen wassende op voormeld goed,

3. — de roerende goederen zich in voormeld huis bevindende;

Dat de akte van overname verleden werd in dato van 4 december 1964 voor Mter. T. Tallon, notaris, in verblijf te Geetbets; dat het deel toekomende aan aanlegger in gezegde overname beliep op een bedrag van: 162.608 fr.;

Aangezien aanlegger beweert dat verweerders, in strijd met art. 6 der wet van 20 december 1961 het overgenomen goed niet zelf heeft betrokken of geëxploiteerd binnen de termijn voorzien door de wet en dat hij aldus recht heeft op een vergoeding van 20 % op de prijs door hem ontvangen ingevolge de overname, 't zij een bedrag van 32.521 fr.;

Aangezien het vaststaat dat verweerders de overgenomen gronden nooit persoonlijk hebben uitgebaat, daar deze gronden verpacht zijn tot in het jaar 1968; dat het woonhuis met aanhorigheden en tuin steeds bewoond is gebleven door de ouders van verweerders alwaar de genaamde Ruysen Roger, zoon van verweerders, inwoonde en er, na het overlijden van zijn grootmoeder, is blijven inwonen tot in de maand juli 1966, datum waarop hij naar Leuven is verhuisd; dat vanaf voormelde datum het huis met aanhorigheden en tuin in huur werd gegeven aan de echtgenoten Claeskens-Smets;

Aangezien deze feiten, door verweerders niet ontkend, het bewijs leveren dat verweerders nooit in feite het overgenomen goed persoonlijk hebben bewoond noch uitgebaat;

Aangezien het insgelijks vaststaat dat aanlegger tegen deze toestand nooit protest heeft aangetekend dan op 30 juni 1967, datum waarop hij verweerders in verzoening voor ons heeft opgeroepen;

Aangezien nochtans art. 9 der wet van 20 december 1961 voorziet dat, ten einde eeuwigdurende betwistingen te vermijden, de vordering tot betaling van 20 % ten titel van schadevergoeding « moet », op straffe van verval, worden ingediend binnen één jaar na de verkoop, de ontruiming van de woning of de staking van het bedrijf dat er aanleiding toe geeft;

Aangezien aanlegger zich neerlegt wat de gronden betreft; dat hij nochtans, wat het woonhuis betreft, beweert in de termijnen te zijn en de voorziene schadevergoeding te vorderen, daar de zoon van verweerders, Ruysen Roger, het woonhuis heeft verlaten in de maand juni 1966 en dat hij verweerders in verzoening heeft geroepen in dato van 30 juni 1967;

Aangezien deze zienswijze van aanlegger niet kan aangenomen worden; dat het betrekken van het woonhuis door de zoon van verweerders niet als een persoonlijke bezetting van verweerders kan beschouwd worden; dat, noch de wet van 20 december 1961, noch de voorbereidende werken voorzien dat de bezetting door een kind van de overnemers mag beschouwd worden als een persoonlijke bezetting door de overnemers zelve; dat aldus voormelde wet « senu stricto » dient geïntertreterd te worden; dat voormelde wet niet voorziet dat een bezetting door ascendenten of descendenten van overnemers gelijk staat met de persoonlijke bezetting door de overnemers zelve; dat de wet van 20 december 1961 niet kan vergeleken worden met de wet op de landpachten;

Aangezien het dus vaststaat dat de eis van aanlegger niet tijdig werd ingediend.

Om deze redenen:

Wij Vrederechter van het kanton Zoutleeuw beslissende in eerste aanleg en op tegenspraak: Verklaaren de eis niet-ontvankelijk.

Wijzen aanlegger er van af en laten de kosten te zijnen laste.

INGEZONDEN BIJDRAGE

Het pleitmonopolie van de advocaat en het Gerechtelijk Wetboek van 10 oktober 1967.

In het Rechtskundig Weekblad van 20 oktober 1968 heeft Mr. Erik Carre een kort artikel gewijd aan de wet van 10 oktober 1967, houdende het Gerechtelijk wetboek.

Op een summier wijze schrijft hij het volgende:

«Het monopolie van pleidooi wordt in principe gehuldigd door artikel 440, maar het ontsnapt niemand dat deze bescherming meer van symbolische dan van werkelijke aard is. Het valt bovendien te betreuren dat onder andere het monopolie van de geschreven consultatie niet werd vastgesteld. (Cfr. Duitsland.)

In feite werd geen enkele verandering in het leven geroepen. Het volstaat onder meer artikel 728 te lezen om alle illusies omtrent dit monopolie te verliezen.» (Einde citaat.)

Terzijde gelaten de speciale beschikkingen die door artikel 728, § 3 genomen werden wat betreft de vertegenwoordiging voor het arbeidsgerecht, kan de overweging van Mr. Carre, dat het monopolie van de advocaat «meer van symbolische dan van werkelijke aard is» niet zonder protest gelaten worden.

Indien natuurlijk de balie een dergelijk onverantwoordelijke, om niet te zeggen defaitistische houding aanneemt, zal de magistratuur de wantoestanden blijven dulden tegen dewelke de balie sinds jaren protesteert.

Maar schrijver van het artikel vergist zich helemaal.

Klaarblijkelijk heeft hij de evolutie van de zaak niet aandachtig gevolgd en steunt hij zich op een voorbijgestreefte tekst van artikel 728, wanneer het monopolie in volle bespreking was en de tekst nog niet in een definitieve vorm was gegoten.

Oorspronkelijk voorzag inderdaad dit artikel dat voor de vrederechters en de koop handelsrechtbanken de partijen mochten vertegenwoordigd zijn door echtgenoot of een bloed- of aanverwante houder van een schriftelijke volmacht of door een gemachtigde die speciaal door de rechter is toegelaten.

Tegen deze tekst werd fel geprotesteerd.

Staffhouder René Victor in zijn studie, getiteld: «De gerechtelijke hervorming en de balie» (R. W. 1964, Kol. 1.632) heeft deze anomalie signaleerd; ikzelf in een artikel: «In rand van de gerechtelijke hervorming: Het pleitmonopolie van de advocaat; waarborg van een goede rechtsbedeling» (R. W. 1964, Kol. 1.755) heb de zaak uitgediept met de historie van de aangelegenheid in grote trekken te schetsen.

Ik kwam tot het besluit dat, moest een dergelijke tekst aangenomen worden, «alles zou blijven zoals het was en een tegenstrijdige rechtspraak zou blijven woekeren, wanneer het ogenblik aangebroken was om deze zaak wettelijk eens en voor goed te regelen.» (2)

Ik zal de argumenten niet hernemen die pleiten ten voordele van hetgeen ik zal noemen «ons monopolie». De lezer zal deze argumenten terugvinden in de bovenvermelde studie alsook in mijn verslag, gepubliceerd in het Rechtskundig Weekblad van 1957, kol. 1.128.

Goddank, de reactie van de balie is in goede aarde gevallen.

Art. 728 heeft de noodlottige passage: «of door een gevolmachtigde die speciaal door de rechter is toegelaten» laten vallen, derwijze, dat de partijen alleen kunnen vertegenwoordigd zijn door familieleden of advocaten, hetgeen zeer normaal is.

Deze zegepraal van de balie werd eens te meer bevestigd door de studie, getiteld: «De parlementaire goed-

keuring van het Gerechtelijk wetboek of de modernisering van een drie eeuwen-procedure» van de hand van Prof. Mr. Marcel Storme, die schrijft, na melding te hebben gemaakt van de vertegenwoordigers voor de rechtbanken door de wetgever aanvaard:

«3° Alle andere gevolmachtigden en ook de zaakwaarnemers worden uitdrukkelijk uitgesloten.»

Deze tekst mag, ondanks de beperking van het pleitmonopolie, als bevredigend beschouwd worden.» (R. W., 1967, kol. 2.083.)

* * *

Naar aanleiding van een artikel dat ik in *Le Journal des Tribunaux* van 16 september 1956 schreef over «Le monopole de la plaidoirie et la magistrature» werd ik verzocht op de buitengewone algemene vergadering van het Verbond der Belgische Advocaten van 26 januari 1957 verslag uit te brengen in beide landstalen over «Het pleitmonopolie van de advocaat».

Dit verscheen in het Rechtskundig Weekblad 1957, kol. 1.128 met een verslag in «Le Journal des Tribunaux», 1957, page 1.127.

Na mijn spreekbeurt kwam staffhouder Charles Van Reepinghen, die later als Koninklijke Commissaris voor de gerechtelijke hervorming werd aangesteld, mij gelukwensen en de vergadering besliste in actie te treden.

Ik werd gelast, mij steunende op mijn verslag, de tekst van een brief op te stellen die zou gezonden worden aan al de vrederechters, referendarissen en adjunct-referendarissen om hen te verzoeken voortaan de volmacht dragers niet meer in de zittingszaal te aanvaarden.

Mijn tekst werd goedgekeurd, maar trots mijn aandringen bij verschillende voorzitters van het Verbond der Belgische Advocaten bleef dit «dode letter».

De Vlaamse Conferentie der balie van Antwerpen integendeel trad enige jaren nadien daadwerkelijk op.

Dit gebeurde onder voorzitterschap van Meester Jos. Dijk en Mr. Karel Ferdinand.

Aan de hoofdreferendaris en de adjunct-referendarissen van de Koophandelsrechtbank aan al de vrederechters en plaatsvervangende vrederechters van het arrondissement Antwerpen werd een schrijven gericht waarvan ik gelast werd de tekst aan te passen aan de laatste rechtspraak. De tekst van deze brief werd gepubliceerd in het R. W. 1965, kol. 285.

Besluit.

Al deze moeizame krachtinspanningen, die jaren hebben geduurd, zijn nu eindelijk bekroond door een duidelijke tekst die aan de balie voldoening geeft.

Men mag van de balie niet zeggen: «Vincere scis Hannibal, victoria uti nescis!».

De artikelen 440 en 728 laten aan de vrederechters en de koop handelsrechtbanken niet meer toe gevolmachtigden van partijen te aanvaarden, uitgezonderd de in de wet voorziene familieleden, houders van een schriftelijke volmacht.

Niettegenstaande dat, stelt men vast, dat deze rechtbanken nog steeds gevolmachtigden van maatschappijen blijven aanvaarden.

Het behoort dus aan de balie van de rechtbanken te eisen dat ze de wet zouden eerbiedigen en toepassen.

De balie, nu met duidelijke en imperatieve teksten gewapend, moet stelselmatig weigeren te pleiten tegen volmacht dragers die door de wet niet aanvaard zijn en desnoods incidenten ter zitting verwekken, besluiten nemen om de rechtbanken te dwingen de wet toe te passen.

Paul POLLET,
Advocaat te Antwerpen.

(1) Stafhouder Victor had het voornamelijk over de vertegenwoordiging der partijen door afgevaardigden van beroepsorganisaties voor de sociale rechtbank. Hij betreurde dat «deze afgevaardigden van syndikaten, voor de sociale rechtbanken waar thans ingevolge recente wetten zulke hoogst belangrijke en juridisch delicate vraagstukken worden behandeld, de rol van de advocaat vervullen». Hij voegde er aan toe: «Zij geven geen enkele waarborg van juridische kennis, zij zijn niet gebonden aan enige beroepsdeontologie, zij blijven vreemd aan de strenge tucht aan dewelke de advocaten onderworpen zijn en door de aard zelf van hun functie, zijn zij meestal beziel met politieke hartstochten en vooringenomenheden en zij blijven verre van de serene objectiviteit die mag verlangd worden van hen die optreden voor de rechtbanken. Ieder die in de praktijk staat weet dat hun tussenkomst noch in het belang is van een goede rechtsbedeling, noch zelfs in het werkelijk belang van hen die zij wensen te vertegenwoordigen.» (R.W. 1964 - 1636).

Trots deze ernstige redenen heeft de wetgever de afgevaardigden van de beroepsorganisaties toch in de zittingszaal aanvaard. Reeds te voren hadden zij «droit de cité» bekomen. De feitelijke toestand is dus wettelijk bekrachtigd en de Balie is verplicht lokaal deze toestand te dulden, maar moet des te meer vanwege deze volmachttragers eisen dat zij scrupuleus de regels van het spel zouden eerbiedigen zoals tijdige mededeling van stukken en besluiten, hoffelijkheid aan de Balie en naleving van de beroepsdeontologie waaraan de advocaten gebonden zijn.

(2) O.m. de Orde der Advocaten te Brugge in algemene vergadering van 20 juni 1966 drukte ook haar misnoegdheid uit in verband met de voorgestelde tekst van art. 728 en ging over tot de dagorde.

BOEKBESPREKING

Jos Raemaekers. — Erfenissen en successierechten. —
Uitgaven van Bank Gemeenschappelijke Dienst. —
Brussel. - 1968. - 120 blz.

De volledige titel van dit werkje is de volgende: «Wat iedereen weten moet over Erfenissen en Successierechten wanneer de overledene geen testament gemaakt heeft of geen schenking gedaan heeft.» Het opzet is dus duidelijk. Het zijn de meest algemene beginselen van het erfrecht zelf die hier worden uiteengezet, vooral met de bedoeling de leken op de hoogte te stellen van de wettelijke principes.

Met dit boekje heeft de schrijver een zeer nuttig werk verricht. Inderdaad het is soms verrassend hoezeer zelfs gecultiveerde mensen volstrekt onwetend blijken te zijn aangaande de algemene beginselen van het erfrecht. Dit boekje is bijzonder geschikt om de belangstellende leken wegwijs te maken in de doolhof der wettelijke bepalingen.

De klaarheid met dewelke de principes hier uiteengezet zijn is een van de grote verdiensten van de auteur. De tekst heeft niets saais of vervelends en de talrijke voorbeelden van verdeling der erfenissen maken de lectuur ervan werkelijk boeiend.

Wie op de hoogte wil zijn van zijn rechten en plichten in verband met een erfenis moet dit boekje lezen. Het zal veel misverstand opklaren en dadelijk het antwoord brengen op hetgeen gezocht wordt.

Het grootste gedeelte van de uitgave is gewijd aan het erfrecht zelf. Het laatste gedeelte heeft betrekking op de successierechten. Hierin worden de rechten van de fiscus op het actief van de erfenissen op de meest eenvoudige, zakelijke en duidelijke wijze uiteengezet zodat iedereen van te voren nauwkeurig kan berekenen welke erfenisrechten hij eventueel zal te betalen hebben.

Het erfrecht is voorzeker een ingewikkelde stof, waaromtrent veel verkeerde begrippen in omloop zijn. Juist daarom zijn geschriften zoals dit van de heer Jos Raemaekers zo bijzonder nuttig.

Zonder enige wetenschappelijke pretentie wordt het es-

sentiële medegedeeld en zonder moeite kan deze vrij moeilijke stof door iedereen geassimileerd worden.

Notaris George Le Cocq schreef voor het boekje een lovende inleiding.

BALIELEVEN

**Vlaamse Conferentie der Balie
bij het Hof van Beroep te Gent.**

Plechtige Openingszitting.

Op zaterdag 26 oktober was de zittingszaal van het Hof van Assisen in het Gerechtsgebouw te Gent volledig volgelopen voor de plechtige openingszitting van de Vlaamse Conferentie der Balie bij het Hof van Beroep te Gent.

De Voorzitter der Vlaamse Conferentie, Mr. Marcel Storme, heette in uitgelezen bewoordingen de talrijke aanwezigen welkom, onder andere, de Heer Minister van Justitie, de Heer Minister van Staat De Schrijver, de vertegenwoordigers van de hoogste magistratuur, vele andere hoogwaardigheidsbekleders en vanzelfsprekend de zeer talrijk opgekomen Stafhouders en vertegenwoordigers van vreemde en Belgische balies en conferenties.

Eens te meer viel hierbij de grote taalvaardigheid van Mr Marcel Storme op, niet alleen in het Nederlands, maar ook in de vreemde talen, waarin hij de aanwezigen toesprak. De citaten, die de rede van Mr Storme sierden, illustreerden op zeer treffende wijze zijn grote belezenheid.

Mr Storme richtte ook enkele bijzondere woorden tot de Heer Stafhouder van de Balie te Gent in verband met de reorganisatie van het beroep van advocaat.

De uitstekende rede van de Voorzitter oogstte een welverdiend succes.

Het woord werd dan verleend aan de openingsredenaar, Mr Heyvaert, over het onderwerp «Contestatie van ons erfrecht». De inhoud van deze rede beantwoordde volledig aan de titel. Mr. Heyvaert huldigde inderdaad wel zeer revolutionaire opvattingen in verband met ons erfrecht, al hield hij zijn uiteenzetting op een zeer kalme toon en zonder oratorische effecten te zoeken.

Mr Heyvaert zag de vroegere rechtvaardiging van ons erfrecht in de eertijds bestaande maatschappelijke toestanden, waarbij het erfrecht een zekere bestaanszekerheid moest geven aan de leden van de familie. Volgens Mr Heyvaert is dit alles thans voorbijgestreefd zodat het erfrecht dus volledig zou moeten herzien worden.

De rede van Mr Heyvaert werd onthaald op een nadrukkelijk applaus.

In zijn repliek bracht de Heer Stafhouder, Mr Hubené, hulde aan het talent en de moed van Mr Heyvaert. Niettemin kon de Heer Stafhouder zich geenszins verenigen met de opvattingen, die Mr Heyvaert had verdedigd, en aan de hand van talrijke voorbeelden hield de Stafhouder een warm pleidooi om de geldende beginselen van ons erfrecht te verdedigen.

Na deze volledig geslaagde openingszitting werd dan een schitterende receptie aangeboden door de Heer Voorzitter en Mevrouw Marcel Storme in hun prachtige woning aan de Coupure te Gent. In een allerbeste stemming werd hier nog druk nagepraat over de «contestatie» die tijdens de openingszitting was naar voren gebracht.

's Avonds werden de talrijke genodigden dan verwacht op een banket in de gerestaureerde St. Pietersabdij, waar ook zeer vele Gentse confraters met hun echtgenote aanwezig waren, terwijl ook de magistratuur er weer aan gehouden had dit banket bij te wonen.

Dit banket kende een zeer vlot en opgewekt verloop, onderbroken door de klassieke speeches, waarvan het aan-

tal echter drastisch beperkt was geworden door de Voorzitter. Aldus kon nog voor het middernachtelijk uur de revue beginnen, waarvoor dit jaar het initiatief was genomen door onze Gentse confraters. Deze sympathieke nieuwe formule oogstte grote bijval.

Tenslotte werden al deze festiviteiten besloten met een bal in dezelfde zalen van de St. Pietersabdij. Urenlang kregen de aanwezigen daar nog de gelegenheid, op de tonen van een alleszins zeer opgewekte dansmuziek, nader kennis te maken.

De plechtige openingszitting van de Vlaamse Conferentie der Balie bij het Hof van Beroep te Gent mocht aldus in alle opzichten volledig geslaagd genoemd worden en de Voorzitter Mr Marcel Storme verdient de meest oprechte gelukwensen voor de manier waarop hij de werkzaamheden van zijn Conferentie leidt.

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen. Ontvangst der Stagiairs.

Op 24 oktober jl. boden de Heer Voorzitter der Vlaamse Conferentie en Mevrouw H. Segers ten hunnen huize een uiterst gastvrije receptie aan voor de jongsten onzer confraters. Het hoeft geen betoog dat de stemming er bijzonder hartelijk was, waaraan de enkele woorden van welkom van de Voorzitter zelf, mede deze van de Heer Stafhouder en de Ere-Voorzitter, Mr. R. Victor, zeker niet vreemd waren.

Er waren op deze heuglijke avond niet enkel de stagiairs van het eerste jaar, maar ook deze van het tweede en derde jaar, mede een groot aantal oud-Voorzitters en de leden van het Bestuur. Allen droegen er hun steentje toe bij om de jonge confraters spoedig te laten delen in de alomgekende hartelijkheid, geest van vriendschap en confraterniteit, die de Antwerpse Conferentie kenmerkt.

Dat de zes durvers van het eerste jaar zich hun vraag om inschrijving op de lijst der stagiairs niet zullen beklagen, kon diezelfde avond van henzelf reeds vernomen worden.

MEDEDELINGEN

Vrije Universiteit te Brussel.

De Vrije Universiteit te Brussel meldt de vacature van de volgende colleges aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van 1 oktober 1968 af:

— « Grondige studie van vraagstukken uit het fiscaal recht (2de deel) (met praktische oefeningen) » (het conventioneel fiscaal recht en het vergelijkend fiscaal recht) (60 u.) in het Frans (2de bijzondere licentie in fiscale wetenschappen).

— « Economische en sociale analyse van de fiscaliteit en de parafiscaliteit (met oefeningen) » in het Nederlands (45 u.) (1ste bijzondere licentie in fiscale wetenschappen).

De kandidaten die wensen in aanmerking te komen om de bovenvermelde colleges te doceren worden verzocht een volledig curriculum vitae, vóór 10 november 1968, aan de Heer Rector van de Universiteit, 50, Fr. D. Rooseveltlaan te Brussel 5 te laten geworden.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen : jg. 1968 - nr. 3 :

Provoost G., Het openbaar ambt als object van wetenschappelijk onderzoek. — Vranckx L., Typologie van kerk en sekte: het sektarisme in de kerk. — Van Bogaert E., Polemologie en irenologie.

Nieuwe Literatuur over Oorlog en Vrede : jg. 1968 - nr. 10 :

Boekbesprekingen.

Nederlands Juristenblad : jg. 1968 - nr. 36 :

Bloembergen A.R., Nieuwe geluiden over het nieuwe ongevalrecht I. — Wessel J., Uitbreiding werkingssfeer wet B.A.B. tot lagere corporaties. — Kousemaker W.G.A., Verslag van de jaarvergadering van de Nederlandse orde van Advocaten te Breda. — Polenaar J.H., « Is reorganisatie van burgerlijke rechtspleging noodzakelijk? ».

Tijdschrift voor Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen : jg. 1968 - nr. 10 :

Helmut Arndt., Makroökonomische Probleme der internationalen Konzentration (I). — Verburg P., De commissaris en de staffunctionarissen. — Wassink A., De toepassing van de theorie der vervangingswaarde.

Advocatenblad : jg. 1968 - nr. 9 :

Hooft Graafland F.F., De materiële positie van de balie. — Wichers Hoeth L., De jaarvergadering te Breda. — Van der Does J.A.E., La société civile professionnelle. — Beekhuis C.H., Het voor advocaten en procureurs tijdens de republiek geldende tuchtrecht. — Van Wijmen W.J.I., In memoriam Mr. J.J.A.H. Houben.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en registratie : jg. 1968 - nr. 5.014 :

1843 — Broederschap der Notarissen in Nederland - 1968. — Cohen Jehoram H., De zaakwaarneming in het Ontwerp Nieuw B.W. (I). — Kollewijn R.D., Overzicht der Nederlandse Rechtspraak : Internationaal Privaatrecht (II).

Bestuurswetenschappen : jg. 1968 - nr. 6 :

Kolfschoten H.A.M.T., Plaatselijk straf- en orderecht. — Kleijn A., Enkele opmerkingen naar aanleiding van het gezag in opspraak. — Boot J.J.G., De Politiewet een anachronisme? — Van der Burg P.H., Politieke verantwoordelijkheid ter zake van de handhaving van wet en orde.

Journal des Tribunaux : jg. 1968 - nr. 4632 :

Cerckel J., L'expertise pénale et la prestation de serment.

Recueil Dalloz Sirey : jg. 1968 - nr. 35 :

Despax M., L'extension des conventions collectives de travail et l'ordonnance du 27 septembre 1967.

Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie : jg. 1968 - nr. 5 :

Dorsey G.L., Law and the Formative Process of Social Order.